

Matematika

II qism

2

I.V. Repyova

Matematika

2- sinf

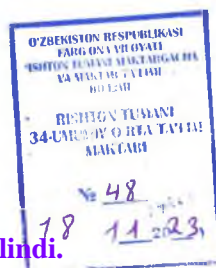
II qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

Ta'limni rivojlantirish markazi huzuridagi Aniq fanlar bo'yicha ilmiy-metodik
kengash tomonidan tavsiya etilgan

Toshkent – 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

UO'K: 51(075.3)
KBK 22.1ya72
R 42

I. V. Repyova
Matematika. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 2-sinfi uchun
darslik, 2-qism / I. V. Repyova, Y. V. Zemlina. – Toshkent:
"Novda Edutainment", 2023. – 80 b.

Taqrizchilar:

- N. M. Usmanova** – MMTV tasarrufidagi PMTIDUM ning oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
- O. Sh. Yevstafyeva** – MMTV tasarrufidagi PMTIDUM ning 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
- M. M. Umarova** – Toshkent shahar 222-umumiy o'rta ta'lim maktabining 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
- M. I. Xujayeva** – Toshkent shahar 142-umumiy o'rta ta'lim maktabining 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Shartli belgilar:

– og'zaki bajarish
uchun topshiriq;

– yozma bajarish
uchun topshiriq;

– juft bo'lib
ishlash;

– mantiqiy
topshiriq;

– uy vazifasi.

Eslatma: O'lchov birliklaridan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida kattalik birliklarini qo'llash to'g'risida"gi 10.01.2018-yil 21-sonli qaroriga muvofiq foydalanildi.

Muqadima

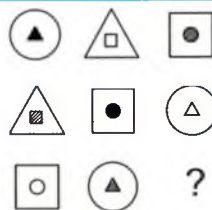
Ikkinchi qismda biz 1 000 gacha bo'lgan yangi sonlar bilan tanishamiz. Bu sonlar uchta raqam bilan yoziladi va o'z ichiga yangi xona – yuzlar xonasini oladi. Biz matematikada amallar operatsiya nomi bilan atalishini bo'lib olamiz, ma'lum amallarni o'rganamiz va yangi matematik amallar o'ylab topamiz. Biz vaqtni mexanik va elektron soatlarda aniqlashni o'rganamiz va vaqt bilan bog'liq operatsiyalarni bajaramiz. Shuningdek, siz matematika turli kasb egalariga o'z ishlarini bajarishlarida qanday yordam berayotganini, olimlar turli fanlarni o'rganishda matematikadan qanday foydalanayotganliklarini ko'rasiz.

42. Yuzlik. Yuzliklar bilan hisoblash

Yondosh mavzu:
harbiyar

Yuzliklar, o'nliklar
sonlarning o'qilishi

1. Har bir askar safda shaxsiy nomerga ega. Jadvaldagi son askarning o'z joyida turganligini ko'rsatadi. Qaysi nomerlar tushirib qoldirilgan?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12		14	15	16	17		19	20
21	22	23	24	25	26		28	29	30
	32	33	34		36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48		50
51	52		54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68		70
71	72	73	74	75	76	77		79	80
81	82	83	84	85		87	88	89	90
91	92		94	95	96	97	98	99	100

2. 100 soni ko'p hollarda yuzlik deb ataladi: $100 = 1$ yuzlik. Bir nechta yuzlikdan iborat sonlarning o'z nomi bor:

Yuz	Ikki yuz	Uch yuz	To'rt yuz	Besh yuz
100	200	300	400	500
1 yuzl.=10 o'nl.	2 yuzl.=20 o'nl.	3 yuzl.=30 o'nl.	4 yuzl.=40 o'nl.	5 yuzl.=50 o'nl.

Olti yuz	Yetti yuz	Sakkiz yuz	To'qqiz yuz	Ming
600	700	800	900	1 000
6 yuzl.=60 o'nl.	7 yuzl.=70 o'nl.	8 yuzl.=80 o'nl.	9 yuzl.=90 o'nl.	10 yuzl.=100 o'nl.

Ularda nechta raqam bor?

42. Yuzlik. Yuzliklar bilan hisoblash

3. Paraddan oldin harbiylar harakat rejasini tuzadilar.
 ■ – bu 100 kishilik saf. Reja asosida bayram namoyishida qancha odam bo'lishini daftaringizga yozing:

a) ■ ■ ■   b) ■ ■ ■ ■   d) ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

4. Turli harbiy qismlarning kiyimi turlicha. Agar ko'k beretkalarda 2 yuz harbiy, yashil beretlarda 4 yuz harbiy va qora beretkalarda 3 yuz harbiy safda bo'lsa, bayram namoyishida hammasi bo'lib qancha odam qatnashadi?

5. Taqqoslang.

$$600 + 300 - 200$$

$$300 + (900 - 700)$$

$$400 - 100 + 200$$

$$500 - (200 + 200)$$

6. Harbiy avtomobillar paradi 35 minut, samolyotlar paradi 15 minut davom etadi. Harbiy texnika paradi jami necha minut davom etadi?

7. Harbiy oilalar uchun ikkita uy qurildi. Birinchi uyda 3 yuzta, ikkinchi uyda 2 yuzta ko'p xonadon bor. Harbiy oilalar uchun jami qancha xonadon tayyorlandi?

8. Hisoblang va askarlarning biri boshqasining ketidan turadigan safning qanday atalishini bilib oling.

A (5 yuzl. + 8 yuzl.) – 7 yuzl.

V 19 yuzl. – (4 yuzl. + 11 yuzl.)

L 4 yuzl. + 8 yuzl. – 3 yuzl.

E 16 yuzl. – 8 yuzl. – 5 yuzl.

N (8 yuzl. + 9 yuzl.) – 10 yuzl.

K 11 yuzl. – 8 yuzl. + 2 yuzl

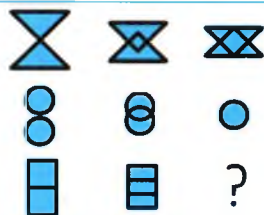
O (15 yuzl. – 6 yuzl.) – 7 yuzl.

500	200	900	200	700	700	600

43. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

Yondosh mavzu:
transport xodimlari

Uch xonali sonlar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

1. Jadvaldan faqat transport xodimlarini tanlang va ularning nomlarini ayting.

100	Haydovchi	600	Styuardessa
200	Muhandis	700	Konduktor
300	Poyezd mashinisti	800	Bo'yoqchi
400	Uchuvchi	900	Tikuvchi
500	Oshpaz	1 000	Provodnik

Yuzl.   O'nl.   Birl.
3   2   4
uch yuz   yigirma   to'rt

2. Aeroportda 6 ta kassa ishlaydi. Har bir kassada nechta chipta sotildi?

3 yuzl. 5 o'nl. 8 birl.
 8 yuzl. 3 o'nl. 5 birl.
 5 yuzl. 7 o'nl. 9 birl.
7 yuzl. 6 o'nl. 2 birl.
 7 yuzl. 6 o'nl. 2 birl.
 1 yuzl. 6 o'nl. 7 birl.

3. Bu avtomobillar jami necha kilogramm yuk olib ketmoqda?
Qaysi avtomobil ko'p va qancha ko'p yuk olib ketmoqda?

400 kg shakar va 300 kg un

600 kg shakar va 200 kg un

43. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

4. 377, 545, 283, 651, 987, 444 sonlarini namuna bo'yicha yozing

Namuna:

293 = 2 yuzl. 9 o'nl. 3 birl. = 29 o'nl. 3 birl.

5. Har bir transportda yurish uchun yo'l chiptasi o'z nomeriga ega. Chiptalarni tartib bilan sanang:

325 dan 337 gacha;

195 dan 207 gacha;

486 dan 493 gacha;

698 dan 705 gacha.

6. Taksi xizmatida 4 yuzta haydovchi kunduzgi smenada va 2 yuzta haydovchi tungi smenada ishlaydi. Ushbu xizmatda jami necha nafar haydovchi ishlaydi?

7. Agar yukning umumiy massasi 40 kg dan ko'p bo'lsa, yo'lovchi ortiqcha massa uchun qo'shimcha pul to'lashi kerak. Qaysi yo'lovchilar qo'shimcha pul to'lashlari kerak? Tengsizlik ko'rinishida yozing.

8. Parvoz davomida styuardessa 16 stakan qahva, qahvadan 7 stakan ko'p sharbat va qahva va sharbat birgalikda necha stakan bo'lsa, shuncha stakan suv tarqatdi. Parvoz oxirida styuardessa nechta stakan yig'ib oladi?

9. Uch xonali sonlar ko'rinishida yuzing:

3 yuzl. 4 o'nl. 1 birl.

8 yuzl. 9 o'n. 4 birl.

5 yuzl. 6 o'nl. 8 birl.

6 yuzl. 3 o'nl. 8 birl.

44. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

Yondosh mavzu:

YPX xodimlari

Uch xonali sonlar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

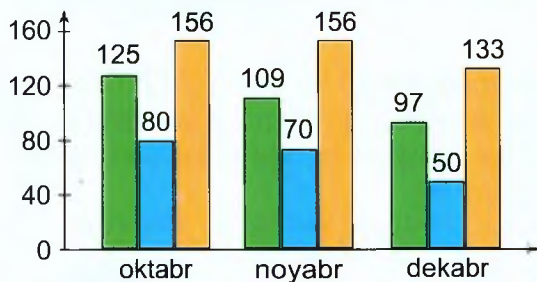

sehrli kvadrat

7	?	3
?	9	?
15	?	?

1. Aniqlang:

- Noyabr oyida qanday yo'l hodisalari ko'proq sodir boldi?
- Qaysi oyda piyodalar bilan yo'l transport hodisasi kam sodir bo'lgan?
- Noyabrdan dekabrgacha piyodalar bilan YTH holatlari qancha kam bo'lgan?

- – qizil chiroqda o'tish;
- – piyodoni urib ketish;
- – harakat tezligini oshirish.

2. Rasm yordamida YPX xodimlari uchun nechta jezlar keltirilganligini aniqlang.

$$200 + 3$$

2 yuzl. 0 o'nli. 3 birl.

$$203$$

3. Har bir ustundagi sonlarni o'qing. Ularning umumiy jihatlari nimada va nima bilan farqlandi?

604	208	501	307
406	802	105	703

44. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

4. Namuna bo'yicha hisoblang:

$$700 + 6 = 7 \text{ yuzl. } 6 \text{ birl.} = 706$$

$$400 + 8$$

$$300 + 7$$

$$900 + 6$$

$$100 + 9$$

5. Ertalab soat 7 dan 8 gacha DYX posti orqali 3 yuzta avtomobil, ertalab soat 8 dan 9 gacha esa undan 100 ta ko'p avtomobil o'tdi. Ikki soat ichida post orqali qancha avtomobil o'tdi?

6. Toshkentdan ko'rsatilgan shaharlarning har birigacha bo'lgan masofani aniqlang. Ularning har birigacha nechta butun yuzlik kilometr?

Andijon	> 447 kilometr
Buxoro	> 600 kilometr
Jizzax	> 203 kilometr
Qarshi	> 558 kilometr
Navoiy	> 509 kilometr
Namangan	> 432 kilometr
Samarqand	> 300 kilometr
Termiz	> 708 kilometr
Farg'ona	> 419 kilometr

7. Har bir belgining barcha tomonlari teng. Bu belgilarning perimetrlarini toping.

7 dm

3 dm

6 dm

8. Hisoblang.

$$400 + 5$$

$$300 + 2$$

$$600 + 7$$

$$700 + 1$$

$$600 + 4$$

$$900 + 3$$

9. Kun davomida YPX xodimi 65 ta yengil va 28 ta yuk mashinasini tekshirdi. Inspektor jami qancha mashinani tekshirdi?

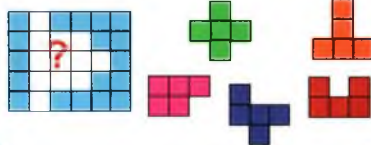
45. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

Yondosh mavzu:
shifokorlar va hamshiralar

Uch xonali sonlar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

Qaysi uchta detal kerak?

1. Maxsus xizmatlar va ularning telefon nomerlari o'rtasidagi moslikni toping:

Tez tibbiy yordam	101
Gaz xizmati	102
Yong'in xavfsizligi xizmati	103
Ichki ishlar xizmati	104

2. Kasalxonaga shifokorlar uchun bir martalik niqoblar olib kelindi. Rasm bo'yicha qancha niqob olib kelinganini aniqlang.

$$200 + 40 =$$

$$2 \text{ yuzl. } 4 \text{ o'nl. } 0 \text{ birl.} =$$

$$= 240$$

3. Sonlarni namuna bo'yicha yozing.

8 yuzl. 5 birl. = 805

6 yuzl. 3 birl.

2 yuzl. 9 birl.

1 yuzl. 4 o'nl.

7 yuzl. 2 o'nl.

$$879 = 800 + 70 + 9$$

782

413

658

520

$$400 + 20 = 4 \text{ yuzl. } 2 \text{ o'nl. } 0 \text{ birl.} = 420$$

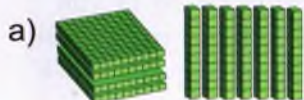
$$500 + 60$$

$$100 + 30$$

$$600 + 60$$

$$900 + 70$$

4. 407, 470, 47 sonlari uchun mos keladigan modellarni toping.

45. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

5. Tenglamalarni yeching.

$$400 + x = 408$$

$$300 + a = 310$$

$$m + 40 = 640$$

$$700 + y = 706$$

$$200 + b = 280$$

$$n + 2 = 802$$

6. Gripnga qarshi emlashni 87 nafar maktab o'quvchisi olishi kerak. Birinchi kun 29 nafar, ikkinchi kun 5 nafar ko'p o'quvchi emlangan. Yana necha nafari o'quvchi emlanishi kerak?

7. Rasmda bitta bemor atrofidagi nechta odamga kasallikni yuqtirishi mumkinligi ko'rsatilgan. Kasalliklar nomlarini ular yuqumligining kamayishi tartibida yozing.

Gripp

Suvchechak

Qizamiq

COVID-19

● – kasal bemor

● – yuqtirib oladiganlar

8. Tenglamalarni yeching.

$$23 + (x + 18) = 92 - 17$$

$$80 - (62 - y) = 24 + 19$$

9. Yozing:

a) uch xonali sonlar ko'rinishida:

4 yuzl. 6 o'nl.

7 yuzl. 4 o'nl.

2 yuzl. 5 o'nl.

b) yuzliklar, o'nliklar va birliklar ko'rinishida:

730

670

810

43

10. Hamshira har bir kishini yangi shpris bilan emladi.

Agar 2-"A" sinfda 32 nafar o'quvchi, 2-"B" sinfda

2-"A" sinfdagidan 5 nafar kam va 2-"D" sinfda esa 3 nafar ko'p o'quvchi bo'lsa, qancha shpris olib kelish kerak?

46. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

Yondosh mavzu:
o'qituvchi va murabbiylar

Uch xonali sonlar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

$$\begin{array}{l} \text{3 ta qalam} + \text{3 ta qalam} + \text{3 ta qalam} = 12 \\ \text{3 ta rangli qalam} + \text{3 ta rangli qalam} = 18 \\ \text{3 ta rangli qalam} + \text{3 ta rangli qalam} = ? \end{array}$$

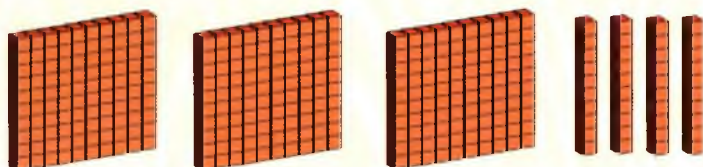
1. Har bir parallel sinfda nechta o'quvchi o'qishini ayting.

1- sinf	2- sinf	3- sinf	4- sinf	5- sinf	6- sinf	7- sinf	8- sinf	9- sinf
203	220	180	185	210	212	190	207	204

2. Qaysi uch xonali sonlar yozilgan?

3. Qaysi son yozilgan? Unda to'liq yuzlik nechta? Unda to'liq o'nlik nechta?

4. Jadval bo'yicha sonlarni tuzing.

Yuzl.	O'nli.	Birl.
$28 + 65 - 87$	$85 - (92 - 8)$	$36 - (27 + 6)$
$42 + 18 - 55$	$72 - (81 - 9)$	$51 - (29 + 18)$
$14 + 67 - 72$	$31 - (27 - 4)$	$52 - (47 + 5)$

46. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi

5. 857 sonida to'liq o'nlik nechta? Sonning oxirgi raqamini barmog'ingiz bilan berkiting. Nimani ko'ryapsiz? Bu usulni 390, 286, 198 sonlarida tekshiring. Bu usulni qanday tushuntirishingiz mumkin?

6. Maktab sport maydonchasi kvadratlariga bo'lingan. Har bir kvadrat o'n o'quvchini sig'dira oladi. Jami necha nafar o'quvchi saf bo'lib turadi?

7. Majlislar zalida har bir qatorda 33 ta o'rin bor. Birinchi qatorda 28 nafar, ikkinchida 19 nafar o'quvchi o'tiribdi. Bu ikkita qatorda nechta bo'sh o'rin bor?

8. Daftaringizga uzunligi 8 cm va eni 5 cm qisqa bo'lgan to'g'ri to'rtburchak tuzing. Ushbu to'g'ri to'rtburchakning perimetrini toping.

9. Uchta parallel ikkinchi sinf o'quvchilari o'qituvchilari bilan birgalikda Politexnika muzeyiga tashrif buyurishdi. 2- "A" sinfda 32 nafar o'quvchi, 2- "B" sinfda 2- "A" sinfdagidan 5 nafar ko'p o'quvchi, 2- "D" sinfda esa 2- "B" sinfdagidan 7 nafar kam o'quvchi bor. Ekskursiyada necha nafar o'quvchi bo'lgan?

11. O'qituvchi kasbi boshqacha qanday atalishini bilib oling.

A 98 – 89

D 62 – 27

O 33 + 28

G 56 + 19

E 86 + 13

P 43 – 26

17	99	35	9	75	61	75

47. Uch xonali sonlarni taqqoslash

Yondosh mavzu:
dasturchilar

Uch xonali sonlar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

Cho'pni tenglik to'g'ri
bo'ladigan qilib qayta
qo'ying

$$26 + 15 = 13$$

1. Sherzod sonlarni yuzliklar, o'nliklar va birliklarga ajratuvchi dastur yaratdi. Dasturning to'g'ri ishlayotganligini tekshiring.

Sonlar	Yuzliklar	O'nliklar	Birliklar
532	5	3	2
530	5	3	0
402	4	0	2
21	2	1	0

Ikkita uch xonali sonni taqqoslaganda,
avval ularni yuzliklar soni bo'yicha taqqoslanadi;
agar yuzliklar soni bir xil bo'lsa, unda o'nliklar
soni bo'yicha;
agar yuzlik va o'nliklar soni teng bo'lsa,
u holda birliklar soni bo'yicha taqqoslanadi.

$$327 < 514$$

$$489 > 432$$

$$460 < 468$$

2. Sonlarni taqqoslang.

$$679 \square 421$$

$$834 \square 856$$

$$692 \square 695$$

$$790 \square 921$$

$$178 \square 141$$

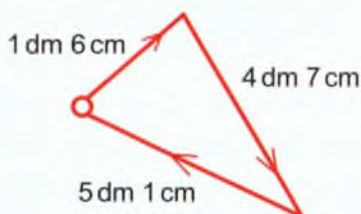
$$326 \square 320$$

3. Savollarga javob bering. O'z javobingizni tushuntirib bering.
- Sherzod 576 qator kod yozdi. Aziz shu vaqt ichida 372 qator kod yozdi. Kim ko'proq yozgan?
  - Elektron jurnalda 280 nafar 1-sinf o'quvchilari va 285 nafar 2-sinf o'quvchilari yozilgan. Qaysi sinf o'quvchilari elektron jurnalda ko'proq yozilgan?
  - Diskning A tomonida 230 ta o'yin, B tomonida esa 225 ta o'yin yozilgan. Qaysi tomonda ko'proq o'yin yozilgan?

47. Uch xonali sonlarni taqqoslash

4. Robot chizmada chizilgan yo'ldan o'tishi kerak. Chizma bo'yicha robot bosib o'tgan yo'lining umumiy uzunligini aniqlang.

5. Anvar kompyuter o'yinida tanga yig'adi. Dushanba kuni u masalalarni yechgani uchun 26 tanga va boshqotirmalarni yechgani uchun 18 tanga oldi, seshanba kuni esa 14 tanga masalalar uchun va 25 tanga boshqotirmalar uchun oldi. Anvar jami nechta tanga olgan? Qaysi kun u ko'p va qancha ko'p tanga oldi?

6. Kompyuterni buzadigan yoki boshqa odamlarning ma'lumotlarini o'g'irleydigan zararli dasturlarni yozadigan dasturchi qanday ataladi? Hisoblang va bilib oling.

A $67 + 32$

K $91 - 27$

E $75 - 29$

R $58 + 18$

U $66 + 18$

X $37 - 19$

18	99	64	46	76

7. Sonlarni taqqoslang.

478 ☐ 487

711 ☐ 117

653 ☐ 253

329 ☐ 239

640 ☐ 599

481 ☐ 485

8. Robot 43 metr to'g'riga yurdi, to'xtadi, keyin yana 28 metr yurdi. Keyin robot orqaga burilib, avvaliga 37 metr, keyin yana 35 metr yurdi. Uning yo'li qaysi yo'nalishda (oldinga yoki orqaga) uzunroq edi? Qanchaga uzun bo'ldi?

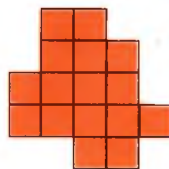
48. Uch xonali sonlarni taqqoslash

Yondosh mavzu:
buxgalterlar

Uch xonali sonlar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

Shaklni 4 ta
teng qismga
bo'ling.

1. Har bir xodim **bir** oyda kamida 175 soat ish joyida bo'lishi kerak. Buxgalterga ishchilarning **qaysi** biri ushbu qoidaga rioya qilmaganligini aniqlashga yordam bering.

Xaydarov	173 h	Bekmurotov	175 h
Sulaymonov	180 h	Maxmudov	174 h
Egamov	176 h	Kamolov	178 h

2. Tasvirlangan har bir sonda necha yuzlik, o'nlik va birlik bor? Har bir sonda nechta raqam bor? Sonlarni **taqqoslang**. Qanday xulosa **chiqarish** mumkin?

Istalgan uch xonali son ikki xonali va bir xonali
sondan katta.

3. Sonlarni taqqoslang.

34 170

400 20

301 9

89 103

45 7

450 405

4. Noyabr **oyida** Madinada 27 tanga, dekabrda esa 13 tanga ko'proq to'plagan. Akmal noyabr oyida 32 tanga, dekabrda esa 8 tanga kam to'plagan.
Bu vaqt **ichida** kim ko'p va qancha ko'p tanga to'plagan?

48. Uch xonali sonlarni taqqoslash

5. Ifodalarni taqqoslang.

$$a \square a + 290$$

$$m + 21 \square m + 210$$

$$d + 453 \square d + 289$$

$$c + 120 \square c + 380$$

$$b \square b - 20$$

$$n + 8 \square n + 163$$

6. Buxgalter yaxshi hisoblay olishi kerak. Misollarni yeching va ulardan qaysi biri ortiqcha ekanini aniqlang.

$$45 + (8 + 9)$$

$$(92 - 46) + 16$$

$$28 + (18 + 16)$$

$$(99 - 8) - 29$$

$$75 - (6 + 7)$$

$$94 - (40 - 4)$$

87

7. Jadvalda turli kasblar uchun ish kunining boshlanish va tugash vaqti ko'rsatilgan. Har bir kasb egasi necha soat ishlashini aniqlang. Siz necha soat ishlaysiz?

Ishchi	Buxgalter	Ofitsiant
7:00	9:00	14:00
17:00	18:00	23:00

8. 234, 290, 400, 89 sonlarini xona qo'shiluvchilari yig'indisi ko'rinishida yozing. 89 sonida nechta yuzlik va nechta onlik bor? 6 sonida-chi?

9. Usta 23 ta kosa va 17 ta lagan yasadi. Uning shogirdi 12 ta kosa va 14 ta lagan yasadi. Ular jami nechta idish yasashgan? Usta nechta ortiq buyum yasagan?

10. Sonlarni taqqoslang.

$$657 \square 765$$

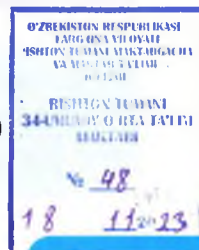
$$275 \square 192$$

$$431 \square 89$$

$$65 \square 320$$

$$141 \square 9$$

$$5 \square 112$$

49. Uch xonali sonlarni taqqoslash

Yondosh mavzu:
jurnalistlar

Kamayish tartibida
o'sish tartibda

Qanday qilib bu mamlakat
bo'ylab barcha yo'llarni bir marta
bosib o'tish mumkin?

1. Jurnalist yil davomida gazetaga 120 ta, jurnalga esa 52 ta maqola yozgan. Uning qaysi nashrda maqolalari ko'proq?

2. Bir nechta jurnalistlar o'z maqolalarini gazetaga yuborishdi. Maqolalarda turli miqdorda so'zlar bor: 376, 392, 459, 220, 735, 448. Bu sonlarni kamayish tartibida ayting.

3. Sonlarni o'sish tartibida yozing.

987   108   56   908   307   73   4   41   441

4. Maqoladan barcha uchragan sonlarni ko'chirib yozing va ularni kamayish tartibida joylashtiring:

Ajoyib qurilish – Xeops piramidasi. O'ttiz asrdan ko'proq vaqt davomida u yer yuzidagi eng baland bino edi. U qirq besh asr davomida turibdi. Dastlab piramidaning balandligi bir yuz qirq yetti metrga teng edi, ammo cho'kish tufayli uning balandligi bir yuz o'ttiz sakkiz metrgacha kamaydi. U bir-birining ustiga qo'yilgan ikki yuz o'nlik qatlamli tosh bloklardan iborat. Bu buyuk piramida "Dunyoning yetti mo'jizasi"dan biri ekanligi ajablanarli emas.

5. Gazetada 37 nafar jurnalist, jurnalistlardan 19 nafar kam fotograf va 6 nafar ko'p muharrir ishlaydi. Gazetada jami qancha odam ishlaydi?

49. Uch xonali sonlarni taqqoslash

6. Sonlarni xona qo'shiluvchilari yig'indisi ko'rinishida yozib taqqoslang.

Namuna: $700 + 80 + 9$ va $800 + 60 + 7$
 $789 < 867$

$$400 + 50 + 7 \square 400 + 70 + 5$$

$$800 + 60 \square 800 + 6$$

$$100 + 30 + 2 \square 200 + 30 + 1$$

$$500 + 9 \square 400 + 90$$

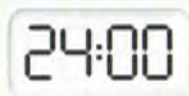
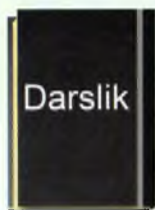

7. Ko'pincha jurnalistlar taniqli odamlar bilan muloqot qilishadi, ularga qiziqarli savollar berishadi va javob olishadi. Ushbu suhbat nima deb atalishini bilib olish uchun misollarni hisoblang va javoblarni o'sish tartibida joylashtiring.

V	$92 - 18$	I	$83 - 65$	N	$56 - 27$	T	$77 - 29$
E	$16 + 38$	U	$67 + 15$	R	$47 + 23$	Y	$34 + 45$

8. Jurnalist jurnal rasmlarining har birida rassom xato qilganini payqadi. Ularni topa olasizmi?

9. Oyning birinchi haftasida jurnalistlar 34 ta, ikkinchi haftasida esa 47 ta maqola tayyorladilar. Gazetaning birinchi soniga 22 ta maqola, ikkinchi soniga 18 ta maqola kiritildi. Gazetada yana qancha maqola zahirada bor?

10. Sonlarni qo'yib chiqing:
 a) o'sish tartibida – 340, 207, 65, 9, 81, 810, 808, 921;
 b) kamayish tartibida – 70, 104, 780, 406, 6, 604, 64, 302.

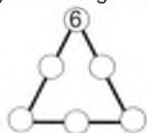
50. Uch xonali sonlarni qo'shish

Yondosh mavzu:
quruvchilar va me'morlar

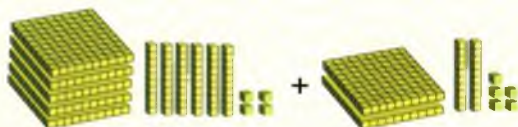
Xonalar bo'yicha amallar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

1, 2, 3, 4, 5, 6 sonlarini
doirachalar ichiga shunday qo'yib
chiqingki, natijada har bir tomon bo'ylab
sonlar yig'indisi 12 ga teng bo'lsin.

1. Maktabni ta'mirlash uchun dastlab 564 ta g'isht, kechgga yaqin yana 225 ta g'isht olib kelindi. Shu kuni qancha g'isht keltirildi?

Rasmlardan foydalanib, g'ishtlarning umumiy miqdorini hisoblab chiqishning qulay usulini o'y^lab ko'ring.

2. Shu usuldan foydalanib quyida keltirilgan yig'indini toping.

Uch xonali sonlarni qo'shish xonalar bo'yicha bajariladi: birliklar birliklarga, o'nliklar o'nliklarga, yuzliklar yuzliklarga qo'shiladi.

245	124	141
+312	+124	+141
557	159	149

3. Sonlarni qo'shish amalini bajaring.

$$108 + 371$$

$$425 + 534$$

$$617 + 242$$

$$836 + 62$$

$$511 + 8$$

$$193 + 4$$

4. Qo'shish amalini bajaring:

3 yuzl. 4 o'nl. 1 birl. + 5 yuzl. 2 o'nl. 0 birl.;
 6 yuzl. 0 o'nl. 7 birl. + 2 yuzl. 5 o'nl. 0 birl.;
 8 yuzl. 3 o'nl. 5 birl. + 1 yuzl. 3 o'nl. 2 birl.

5. Mahallada 32 ta ko'p qavatli va ulardan 112 ta qo'p bir qavatli uy qurildi. Bu mahallada jami nechta uy qurildi?

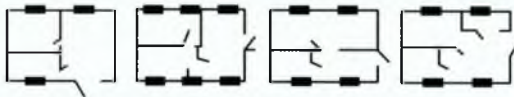
6. Yangi uyda 120 ta bir xonali, 125 ta ikki xonali va 112 ta uch xonali xonadonlar bor. Bu uyda jami nechta xonadon bor?

7. Perimetri 24 cm bo'lgan $ABCD$ kvadrat chizing. AC va BD kesmalar o'tkazing. Chizmada qanday shakllarni ko'rish mumkin?

8. Uy ushbu rejalarining qaysi biri asosida qurilgan?

9. Qo'shish amalini bajaring.

$$152 + 315$$

$$783 + 115$$

$$308 + 210$$

$$602 + 147$$

$$560 + 220$$

$$557 + 442$$

10. Qurilish do'konida 150 turdagi qog'ozli, 124 turdagi vinilli va 212 turdagi matoli devor gulqog'ozlari sotiladi. Do'konda jami nechta turdagi devor gulqog'ozlari bor?

51. Uch xonali sonlarni qo'shish

Yondosh mavzu:
oshpazlar, novvoylar,
qandolatchilar

O'tkazish bilan qo'shish
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

Cho'pning o'rnini shunday
almashtiringki, natijada tenglik
to'g'ri bo'lsin.

$$6 + 2 = 18$$

1. Hisoblang:

$3 \text{ birl.} + 7 \text{ birl.}$

$2 \text{ o'nl.} + 8 \text{ o'nl.}$

$7 \text{ o'nl.} + 8 \text{ o'nl.}$

$1 \text{ birl.} + 9 \text{ birl.}$

$4 \text{ o'nl.} + 6 \text{ o'nl.}$

$6 \text{ o'nl.} + 5 \text{ o'nl.}$

2. Novvoy birinchi pechdan 150 ta non, ikkinchi pechdan 170 ta non oldi. U nonlarni yog'och poddonlarga rasmda ko'rsatilganidek joyladi. Barcha nonlarni sanash uchun ularni yog'och poddonlarga qanday joylash kerak?

Rasm ushbu masalani yechishda qanday yordam berishi mumkin?

Har bir xonaning o'nta birligi keyingi katta xonaning bitta birligini hosil qiladi.

$\begin{array}{r} 317 \\ + 254 \\ \hline 571 \end{array}$	$\begin{array}{r} 473 \\ + 356 \\ \hline 829 \end{array}$	$\begin{array}{r} 178 \\ + 269 \\ \hline 447 \end{array}$
---	---	---

3. Shakar yoki makkajo'xori siropidan tayyorlangan yumshoq va yengil shirinlikning nomini aniqlang. Sonlarni o'sish tartibida qo'yib chiqing.

RSH	OU	MA	ME	LL
$358 + 173$	$343 + 587$	$180 + 194$	$227 + 386$	$359 + 278$

51. Uch xonali sonlarni qo'shish

4. Taqqoslang.

$$179 + 119 \square 280$$

$$350 + 480 \square 800$$

$$650 \square 320 + 390$$

$$760 \square 165 + 545$$

5. Zavodda quruq kakao ichimligi tayyorlash uchun 180 kg shakarga undan 30 kg ko'p kakao kukuni aralashtirildi. Necha kilogramm aralashma chiqdi?

6. Oshxonada menyu osilib turibdi.

Kartoshkali sho'rva	3 	Olmali bulka	2
Lag'mon	4 	Xamir ichida sosiska	3
Go'sht bilan qovurilgan sabzavotlar	3 	Quyultirilgan sut bilan bulka	2
Garnir bilan kotlet	4 	Shirin choy	1
Garnir bilan teftel	4 	Sharbat	1

Agar o'quvchida 6 bo'lsa, u tushlikka qanday taomlarni tanlashi mumkin?

7. Bir kunda qandolat do'konida 135 ta "Beze" pirojni, 282 ta "Medovik" pirojni va 137 ta "Chumoli uyasi" pirojni pishirildi. Do'konda jami qancha pirojni tayyorlandi?

8. Qo'shish amalini bajaring.

$$279 + 385$$

$$483 + 468$$

$$782 + 119$$

$$543 + 357$$

$$267 + 156$$

$$373 + 449$$

52. Uch xonali sonlarni ayirish

Yondosh mavzu:
hunarmandlar

Xonalar bo'yicha amallar
yuzliklar, o'nliklar, birliklar

$$\text{Green plate} + \text{Green plate} + \text{Green plate} = 15$$

$$\text{Gold bowl} + \text{Gold bowl} = 25$$

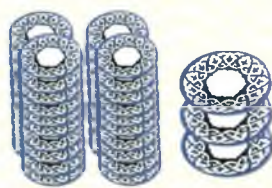
$$\text{Gold bowl} + \text{Green plate} + \text{Gold bowl} = ?$$

1. Kulolchilik ustaxonasida sotishga 143 ta lagan tayyor bo'lgan. Agar kun davomida 50 ta mahsulot sotilgan bo'lsa, nechta lagan qoladi?

100

43

Rasm masalani yechishda qanday yordam berishi mumkin?

Agar ayirishda xonada birlik yetmasa, keyingi xonadan bir birlikni olish va uni ushbu xonaning 10 birligiga aylantitish mumkin.

		10			10	
2	5	8		8	2	6
1	1	9		3	7	2
1	3	9		4	5	4

2. Hisoblang, sonlarni o'sish tartibida qo'yib chiqing va Rishton mahsulotlari qoplamasining alohida sirlanishi nima deb atalishini bilib oling.

I $(456 - 173) - 129$

O $(987 - 367) - 260$

Q $(315 - 120) + 146$

R $(986 - 259) - 118$

Sh $(556 - 385) + 45$

3. Uch xonali son ko'rinishida tasvirlang va hisoblang.
5 yuzl. 3 o'nl. 8 birl. – (1 yuzl. 4 o'nl. 7 birl. + 2 yuzl. 9 o'nl. 4 birl.)
7 yuzl. 2 o'nl. 3 birl. – (4 yuzl. 5 o'nl. 2 birl. + 1 yuzl. 6 o'nl. 5 birl.)

4. Buxoroda zardo'zlik iplari bilan kashta tikish san'ati shu kungacha saqlanib kelgan. Zardo'z bitta choponga kashta tikishga 145 kun, kavush poyafzaliga kashta tikishga 38 kun sarfladi. Agar chopon, kavush va do'ppi 218 kun davomida tikilsa, u holda do'ppi tikish uchun necha kun kerak bo'ladi?

5. Tenglamalarni yeching.

$$x + 267 = 985$$

$$y - 156 = 476$$

$$875 - t = 117$$

6. So'zanadagi naqsh bir-birining ustiga joylashtirilgan halqalardan iborat. Har bir halqa bir nechta naqshli doiralardan iborat. Har bir halqadagi doiralar soni quyida ko'rsatilgan: 6, 9, 15, 24, 36. Oltinchi halqada nechta doira bo'ladi?

7. O'zbekiston amaliy san'at muzeyida 977 ta kashta tikilgan buyumlar namoyish etilmoqda. Ulardan 492 tasi zardo'zlik, qolganlari ipak kashtachiligidir. Muzeyda ipak bilan tikilgan nechta buyum bor?

8. Hisoblang.

$$762 - 245$$

$$528 - 375$$

$$625 - 176$$

$$981 - 716$$

$$917 - 473$$

$$872 - 395$$

9. Rishton kulolchilik ustaxonasida 165 ta lagan, 520 ta piyola va 167 ta ko'za bor. Agar ustaxonada jami 935 ta idish-tovoq bo'lsa, u yerda nechta choynak bor?

 + = 80   - ?

 - = 30   - ?

 + = 70   - ?

- R 637 – 248

378	638	379	637	258	636	637	389

		10	10					10	10
6	2	2				9	3	5	
2	7	8				6	3	7	
3	4	5				2	9	8	

- $276 + 445 \quad \mathbf{v}$

- 26

4. Kiyim yaratishda qanday kasblar yordam beradi?

Sonlarni joylashtiring.

a) o'sish tartibida:

Q 605   **U** 655   **O'** 560   **T** 506   **V** 684   **I** 914   **CH** 905

b) kamayish tartibida:

K 290   **U** 92   **I** 902   **T** 920   **V** 89   **I** 65   **CH** 78

5. Xonatlasdan uzun ko'ylak tikish uchun 620 cm mato ketdi. Kalta ko'ylak tikish uchun yana 135 cm mato ketdi. Tikuvchi necha santimetr mato ishlatgan?

6. Uchta formuladan faqat bittasi to'g'ri. Uni toping. a , b va c harflar o'rniga berilgan sonlarni qo'ying.

$$a - (b + c) = a - c + b$$

$$a = 823,$$

$$a - (b + c) = a + c - b$$

$$b = 179,$$

$$(a + b) - c = a - b - c$$

$$c = 121$$

7. Lola bilaguzukdagi har bir to'rt qirrali binafsharang yulduzni ikkita dumaloq oq munchoq bilan almashtirishga qaror qildi. Endi unda qanday bilaguzuk hosil bo'lishini chizing.

8. Hisoblang.

$$765 - (198 + 218)$$

$$785 - (523 - 264)$$

$$(740 - 356) + 374$$

$$940 - (128 + 208)$$

$$514 - 336 + 15$$

$$812 - 785 + 89$$

9. Modalar ko'rgazmasiga O'zbekistondan uchta dizayner o'z modellarini olib keldi. Birinchisi 25 xil kiyim modelini, ikkinchisi birinchisidan 16 ta ko'p, uchinchisi esa birinchi va ikkinchisi birgalikda qancha bo'lsa, shuncha kiyim modelini namoyish etdi. O'zbek dizaynerlari jami qancha kiyim modelini olib kelishdi?

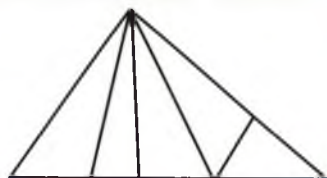
54. Uch xonali sonlarni ayirish

Yondosh mavzu:
sportchilar

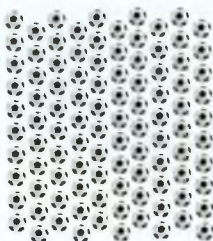
Xonalar
yaxlit sonlar

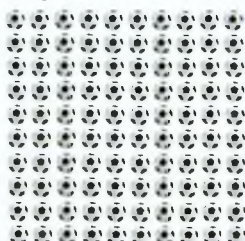
Uchburchaklar nechta?

1. Rasm yordamida 1 yuzlik = 10 o'nlik = 9 o'nlik 10 birlik ekanligini isbotlang.

1 yuzl.

10 o'nl.

9 o'nl. 10 birl.

Rasm yordamida misollarni qanday yechish mumkinligini o'ylab ko'ring:

$$100 - 82$$

$$100 - 36$$

$$100 - 55$$

Yaxlit sondan ayirishda yuzlikni 9 o'nlik va 10 birlikka almashtirish mumkin.

9	10		9	10		9	10
5	00		7	00		6	00
1	46		3	29		5	83
3	54		3	71		1	17

2. Hisoblang.

$$700 - 273$$

$$900 - 761$$

$$400 - 357$$

$$500 - 478$$

$$800 - 254$$

$$700 - 619$$

3. Taqqoslang.

$$600 - 500 \square 900 - 500$$

$$539 - 276 \square 400 - 163$$

$$700 - 240 \square 840 - 460$$

$$700 - 27 \square 845 - 429$$

4. Masalalarga ifodalar yozing.

a) Bolalar hovuzi uchun 900 ta yumshoq kub sotib olindi. Ulardan 465 tasi ko'k, qolganlari yashil rangda. Qanday kublarni ko'proq: ko'kimi yoki yashilimi?

b) Yugurishning bir turi – 800 metrga yugurish.

653 metrdan keyin sportchi oldinga otib oldi. U birinchi o'rinni saqlab qolishi uchun necha metr oldinda yugurishi kerak?

5. Olimpiya shtangasi o'qining vazni 20 kg. Shtanga uchun blinlar og'irligi rangiga qarab farq qiladi.

25 kg

20 kg

15 kg

10 kg

2 ta qizil disk, 2 ta ko'k, 1 ta sariq va 1 ta yashil disk o'rnatilgan shtanganing vazni qancha?

6. Rus shashkasida 64 ta katak, xalqaro shashkada esa 100 ta katak bo'ladi. Rus shashkasi kataklari xalqaro shashka kataklaridan necha kam?

7. Hisoblang.

$$700 - 267$$

$$500 - 285$$

$$400 - 182$$

$$900 - 774$$

$$600 - 358$$

$$300 - 192$$

60

8. Kurash musobaqasida 150 nafar sportchi ishtirok etdi. Birinchi turda 75 nafar sportchi o'yundan chiqdi. Ikkinchi turda birinchi turdagidan 37 nafar kam sportchi o'yundan chiqdi. Musobaqada qancha kurashchi ishtirokini davom ettirdi?

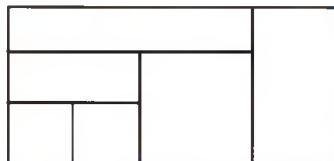
55. Uch xonali sonlarni qo'shish va ayirish

Yondosh mavzu:
aktyorlar va xonandalar

Xonalar
o'nlikdan ayirish

To'rtburchaklar nechta?

1. Ifodalarning qiymatlarini o'sish tartibida joylashtiring va qaysi kasb egalari aktyorlarga sahnada matnni yodga olishiga yordam berishini bilib oling.

$$900 - 376 \quad \text{Y}$$

$$540 + 405 \quad \text{R}$$

$$173 + 185 \quad \text{S}$$

$$678 - 217 \quad \text{U}$$

$$613 + 232 \quad \text{O}$$

$$645 - 173 \quad \text{F}$$

$$215 + 279 \quad \text{L}$$

2. Spektakl uch qismdan – aktdan iborat. Birinchi aktda aktyor matnning 168 qatorini, ikkinchisida 172 qatorini, uchinchisida 224 qatorini aytishi kerak.
- a) Aktyor jami necha satrni yodlashi kerak?
- b) Aktyor allaqachon 495 qatorni yod olgan. U yana necha satrni yod olish kerak?

3. Qo'g'irchoq teatrida 200 ta joy bor. Spektakl uchun 176 ta chipta sotildi. Qancha bo'sh joy qoldi?

4. Ifodalarning qiymatlarini ustun ko'rinishida hisoblang.

$$567 + a, \text{ bunda } a = 183;$$

$$890 - b, \text{ bunda } b = 154;$$

$$c - d, \text{ bunda } c = 400, d = 137.$$

93

5. Tenglamalarni yeching.

$$x + 765 = 926$$

$$900 - y = 368$$

$$z - 136 = 485$$

55. Uch xonali sonlarni qo'shish va ayirish

6. Soyalar teatri – bu ajoyib manzara. Unda soyalar aktyorlar sifatida ishlatiladi. Agar qo'llar to'g'ri qovushtirilsa va ular chiroq va devor orasiga joylashtirilsa, devorda tegishli soya paydo bo'ladi. Qaysi shakl qaysi soyani berishini topishga harakat qiling.

7. Filmda 600 nafar kishi ishladi, ulardan 157 nafari turli rollarning aktyorlari, 85 nafari rassomlar va qolganlari boshqa kasb egalari. Filmda qancha boshqa kasb egalari ishlagan?

8. Artist ajoyib xotiraga ega bo'lishi kerak. Rasmlarga bir minut qarang. Kitobni yoping. Shakllar qanday tartibda joylashganini yodga oling.

9. Misollarni yeching, javoblarni o'sish tartibida joylashtiring va spektakl uchun zarur bo'lgan narsalarni yasaydigan odamning nomini bilib oling:

A	$395 + 281$	B	$900 - 789$	T	$850 - 432$
O	$167 + 578$	R	$220 + 680$	F	$851 - 148$
		U	$198 + 205$		

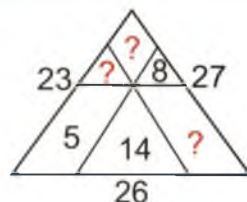

10. Diskka joriy yilning 300 ta eng yaxshi qo'shiqlari yozilgan. Ularning 143 tasi o'zbek tilida, 78 tasi rus tilida, qolganlari esa ingliz tilida. Qaysi qo'shiqlar ko'p va qancha ko'p?

56. Bir nechta sonni ustun ko'rinishida qo'shish

Yondosh mavzu:
fermerlar

O'nliklar va birliklar
xonalar

1. Fermer sotuvga 136 qop kartoshka, 270 qop sabzi va 124 qop piyoz yubordi. Fermerning daftaridagi yozuv nimani bildirishini tushuntiring. To'g'ri hisoblanganmi?

1	1
1	3
2	7
1	2
5	3

Bir nechta sonni qo'shishda, ular xonalar bo'yicha: birliklar ostiga birliklar, o'nliklar ostiga o'nliklar, yuzliklar ostida yuzliklar tushadigan qilib ustun ko'rinishida yoziladi. Sonlar ham xonalar bo'yicha qo'shiladi.

1	1								
1	3	8				4	3	2	
1	9	3				1	5	7	
2	4	7						6	
1	5	2				4	9	5	

2. Dastlabki uchta ustunda qo'shish amallarini bajaring. Siz nimani sezdingiz? Oxirgi yig'indi qanday bo'lishi mumkin? Tekshiring.

$$\begin{array}{r} 437 \\ + 128 \\ + 281 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 225 \\ + 368 \\ + 254 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 118 \\ + 439 \\ + 291 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 550 \\ + 259 \\ + 40 \\ \hline \end{array}$$

3. Fermer birinchi yerdan 257 kilogramm, ikkinchi yerdan 280 kilogramm, uchinchi yerdan ikkinchi yerdagidan 47 kilogramm kam kartoshka yig'ib oldi. Fermer uchta yerdan jami necha kilogramm kartoshka yig'ib oldi?

56. Bir nechta sonni ustun ko'rishida qo'shish

4. Qo'shishni qulay usulda bajaring. O'z tanlovingizni asoslang.

$$\begin{array}{r} 430 + 60 + 70 + 40 \\ 229 + 71 + 206 + 94 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 762 + 45 + 55 + 38 \\ 152 + 67 + 48 + 133 \end{array}$$

5. Tenglamalarni yeching.

$$191 + x = 220 + 145$$

$$800 - z = 337 - 184$$

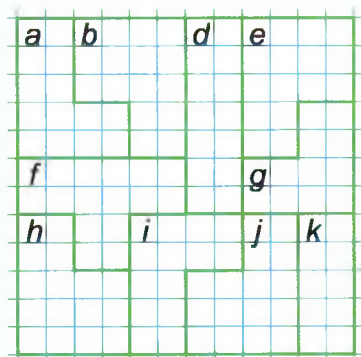

6. Fermer o'z dalalari rejasini tuzdi.

Ular orasidan

a) shakli teng bo'lgan maydonlarni;

b) teng sondagi kvadratlarni o'z ichiga olgan maydonlarni toping.

7. Hisoblang va ekishni, hosilni yig'ib olishni, yerga qanday o'g'it solishni va zararkunandalardan qanday xalos bo'lishni biladigan kasb egasining nomini bilib oling.

A	764 – 238	G	267 + 59	N	893 – 377
O	532 + 198	M	158 – 96	R	467 – 228

526	326	239	730	516	730	62

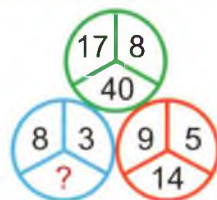
8. Mevali daraxtlarni sug'orish uchun 260 litr suv, butalar uchun 270 litr va tomorqani sug'orish uchun 350 litr suv ishlatilgan. Sug'orish uchun jami qancha suv sarflangan?

57. Masalalar yechish

Yondosh mavzu:
sotuvchilar va kasirlar

Yuzliklar, o'nliklar va birliklar
xonalar

1. Ustun ko'rinishida yozilgan misollarning yechilishini tushuntiring. Hosil bo'lgan natijalardan foydalanib, qolgan misollarning javoblarini og'zaki ravishda toping.

8	2	2
8	2	2
8	2	2

$$822 - 475$$

$$822 - 347$$

$$347 + 476$$

$$347 + 474$$

$$337 + 475$$

$$357 + 475$$

$$439 + 185$$

$$624 - 439$$

$$624 - 184$$

$$623 - 185$$

$$625 - 185$$

$$625 - 186$$

6	2	4
6	2	4
6	2	4

2. Birinchi misolni yeching. Olingan ma'lumotlardan foydalanib, qolgan misollarni yeching. Nimani sezdingiz?

$$\begin{array}{r} 265 \\ + 187 \\ \hline 317 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 265 \\ + 188 \\ \hline 316 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 265 \\ + 197 \\ \hline 307 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 265 \\ + 287 \\ \hline 217 \end{array}$$

3. Tenglamani yozing va uning komponentlarini ayting. Tenglamalardan birini yeching.

a) 678 ni hosil qilish uchun qaysi songa 87 sonini qo'shish kerak?

b) 385 ni hosil qilish uchun 171 sonini qaysi sondan ayirish kerak?

4. Sonlarni taqqoslang.

4 yuzl. 3 o'n. 5 birl. ☐ 3 yuzl. 9 o'n. 7 birl.

6 yuzl. 7 birl. ☐ 6 yuzl. 5 o'n.

5 yuzl. 4 o'n. ☐ 3 yuzl. 7 o'n. 7 birl.

5. Sotuvchiga qoplarning massasini aniqlashga yordam bering:

6. Jadval bo'yicha savollarga javob bering.

	I do'kon	II do'kon
Yanvar	235 qop	227 qop
Fevral	164 qop	172 qop

Yanvar oyida jami qancha kartoshka sotilgan?

Ikki oy ichida qaysi do'kon ko'p va qancha ko'p kartoshka sotdi?

Ikki oy ichida ikkala do'konda jami qancha kartoshka sotilgan?

7. Uch xonali sonlar ko'rinishida ko'chirib yozing va hisoblang:
 2 yuzl. 3 o'nl. 5 birl. + 5 yuzl. 7 o'nl. 8 birl. + 1 yuzl. 4 o'nl. 3 birl.;
 5 yuzl. 3 birl. + 2 yuzl. 8 birl. - 3 yuzl. 5 o'nl. 7 birl.;
 8 yuzl. - 3 yuzl. 2 o'nl. 1 birl. - 3 yuzl. 1 o'nl. 2 birl.

8. Tenglamalarni yeching.

$$x + 265 = 673 - 199$$

$$a - 185 = 329 + 145$$

$$800 - y = 153 + 277$$

9. Omborda 950 kg un bor edi. Ombordan birinchi kun 224 kg, ikkinchi kun birinchi kundagidan 18 kg kam, uchinchi kun ikki kunda jami qancha bolsa, shuncha un sotildi. Shu uch kun ichida jami necha kilogramm un sotildi?

Yondosh mavzu:
men va kasblar

Insonga uning mehnatiga qarab baho beradilar.

Mehnat insonga o'z qobiliyatini, malaka va ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Dunyoda ko'plab turli-tuman kasblar bor. Ularning har biri o'ziga hos qiziqarli va foydalidir.

1. O'z ishingizni tanlashingiz uchun ko'plab kasblar bilan tanishib chiqishingiz kerak. Har bir darsda rangli hariflarni toping va ulardan kasb nomini yig'ing. Bu kasblarni ustun qilib yozing.

2. Bayramga turli kasb egalari taklif etilgan. Har bir darsda yulduzchadagi sonni toping va ushbu darsda o'rganilgan kasb nomi yoniga yozing. Bayramda jami qancha mehmon bo'ladi?

3. Mehmonlar uchun taklifnomalar tayyorlash kerak. Uzunligi 10 cm ga va eni 6 cm ga teng bo'lgan to'rtburchak chizing. Unda taklifnomaning o'zingiz tanlagan variantini chizing.

4. Taklif etilganlar uchun 900 ta joy ajratilgan. Bo'sh joylar qoladimi?

5. Kasblardan birini tanlang. Bu kasbda matematikaga oid bilimlar qanday yordam beradi? O'z qaroringizni tushuntirib bering.

6. Bu yerda qaysi kasb nomi yashiringan.

O'	I	F	O	K	M	A	N	D	I
I	SH	X	R	O	U	H	Y	O	S
T	U	V	CH	I	A	K	T	R	Z

7. Qulay usulda hisoblang va qaysi kasb hayotimizdan asta-sekin yo'qolib borayotganini aniqlang. Nima uchun?

A $(62 + 37) - 32$

O $(59 + 48) - 18$

L $(36 + 17) + 34$

N $(93 + 19) - 43$

P $80 - 17 - 13$

T $94 - 19 - 11$

CH $87 - (67 + 15)$

Y $92 - (15 + 32)$

50	89	5	64	67	87	45	89	69

8. Ifodalar qiymatini:

a) kamayish tartibida yozing va vazifasi ovqatlarni sinab ko'rish bo'lgan odamning kasbi nima deb nomlanishini bilib oling.

TOR	$378 + 211$	TA	$454 + 256$
DE	$695 + 162 + 135$	GUS	$418 + 167 + 148$

b) o'sish tartibida yozing va ishi parik yasash bo'lgan odamning kasbi nomini bilib oling.

OR	$673 - 228$	ST	$418 - 99$
PO	$924 - 657$	IJ	$806 - 477$

9. Bir kun ichida birinchi brigada 85 kg, 93 kg va 78 kg massadagi 3 qop paxta terdi. Ikkinchi brigada 4 qop paxta terdi. Ushbu qoplarning massalari 45 kg, 76 kg, 52 kg va 47 kg. Qaysi brigada ko'p va qancha ko'p paxta tergan?

58. Metr, detsimetr, santimetr

Yondosh mavzu:
arxitektura

uzunlik, o'lchov
santimetr, detsimetr

1. Uzunligi 10 cm bo'lgan o'lchov yordamida parta uzunligini, doska uzunligini, xonaning uzunligini o'lchang. Ushbu o'lchov bilan qanday uzunlikni o'lchash noqulay?

Katta narsalarni o'lchashda standart uzunlik birligi – metrdan foydalaniladi.

1 metr = 10 detsimetr = 100 santimetr

Belgilanishi: 1 m.

2. Detsimetrlarda, santimetrlarda, metrlarda ifodalang.

3 m = dm

2 m = cm

400 cm = m

5 m = dm

6 m = cm

700 cm = m

8 m = dm

9 m = cm

300 cm = m

3. Taqqoslang.

70 cm 70 dm

6 m 6 dm

30 dm 300 cm

30 m 200 cm

800 cm 800 m

90 dm 500 cm

4. Xivadagi Kaltaminor minorasining balandligi 29 m, ammo quruvchilarning rejasiga ko'ra, uning balandligi 70 m bo'lishi kerak edi. Minoraning necha metri qurilmagan?

5. Mustaqillik maydonidagi favvoralar to'g'ri to'rtburchak shaklida. Ulardan birining uzunligi 88 m, kengligi 34 m qisqa. Ushbu favvora atrofida yoritkich o'rnatish uchun necha metr nurli tasma kerak bo'ladi?

6. Binolarning balandligi metrlarda o'lchanadi. Tenglamalarni yeching va ushbu minoralarning balandligini bilib oling.

Toshkent teleminorasi	Buxoroning Shuxov minorasi
$900 - (x + 518) = 7$	$287 + (719 - y) = 966$

7. Piza minorasining tepasi to'g'ri holatdan 4 m 80 cm masofaga og'gan. Bu detsimetrlarda qancha?

8. Ifodalarni hisoblang, ularning qiymatlarini o'sish tartibida qo'yib chiqing va arxitektorni qadimda qanday atashganini bilib oling.

O	$356 + 328$	R	$612 + 158$	M	$975 - 867$
E	$854 - 658$	'	$876 - 549$	M	$415 + 115$

9. Ifodalang:

detsimetrlarda: 9 m, 60 cm, 2 m, 70 cm;

dantimetrlarda: 7 dm, 4 m, 3 dm, 2 m;

metrlarda: 500 cm, 30 dm, 600 cm, 80 dm.

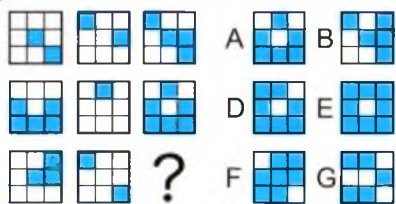

10. Birinchi ko'p qavatli uyda 246 xonadon, ikkinchisida birinchisiga nisbatan 58 ta kam, uchinchisida esa 42 ta ko'p xonadon bor. Bu uchta uyda nechta xonadon bor?

59. Metr, detsimetr, santimetr

Yondosh mavzu:
tibbiyot

Uzunlik, o'lchov
Metr, detsimetr, santimetr

1. Akmalning bo'yi 1 m 25 cm. Bu santimetrlarda qancha bo'ladi? Madinaning bo'yi 123 cm. Bu metr, detsimetr va santimetrlarda qancha bo'ladi? Sizning bo'yingiz metr, detsimetr va santimetrlarda qanchaga teng?

$$1 \text{ m} = 10 \text{ dm} = 100 \text{ cm}$$

$$178 = 1 \text{ yuzl. } 7 \text{ o'nl. } 8 \text{ birl.}$$

$$208 = 2 \text{ yuzl. } 8 \text{ birl.}$$

$$450 = 4 \text{ yuzl. } 5 \text{ o'nl.}$$

$$178 \text{ cm} = 1 \text{ m } 7 \text{ dm } 8 \text{ cm}$$

$$208 \text{ cm} = 2 \text{ m } 8 \text{ cm}$$

$$450 \text{ cm} = 4 \text{ m } 5 \text{ dm}$$

2. Santimetrlarda ifodalang va taqqoslang.

$$5 \text{ m } 6 \text{ dm } 3 \text{ cm} \quad \square \quad 5 \text{ m } 4 \text{ dm } 2 \text{ cm}$$

$$3 \text{ m } 8 \text{ dm } 2 \text{ cm} \quad \square \quad 3 \text{ m } 2 \text{ dm } 8 \text{ cm}$$

$$7 \text{ m } 6 \text{ dm} \quad \square \quad 6 \text{ m } 7 \text{ dm}$$

$$8 \text{ m } 9 \text{ cm} \quad \square \quad 8 \text{ m } 1 \text{ dm}$$

40

3. Santimetrlarda ifodalang va hisoblang.

$$4 \text{ m } 5 \text{ dm } 1 \text{ cm} + 2 \text{ m } 3 \text{ dm } 8 \text{ cm}$$

$$7 \text{ m } 7 \text{ dm } 3 \text{ cm} - 1 \text{ m } 5 \text{ dm } 2 \text{ cm}$$

$$5 \text{ m } 8 \text{ cm} + 2 \text{ m } 6 \text{ cm}$$

$$8 \text{ m } 3 \text{ dm} - 3 \text{ m } 5 \text{ cm}$$

4. Dunyodagi eng baland odam amerikalik Robert Pershing Uodlou. Uning bo'yi 2 m 7 dm 2 cm. Bo'yi eng past odam nepallik Chandra Bahadur Dangi. Uning bo'yi 55 cm. Robert Uodlou Dangidan necha santimetr baland?

5. Saylgohdagi karuselda bo'yi 95 cm dan baland, lekin 1 m 40 cm dan past bo'lgan bolalarga ruxsat beriladi. Ushbu karuselga bolalardan qaysi biriga ruxsat beriladi?

Murod — 1 m 3 dm 1 cm,
Alisher — 1 m 4 dm 5 cm,
Dono — 1 m 28 cm,

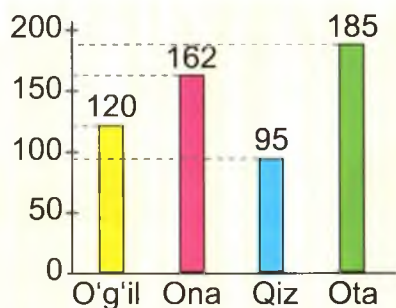
Abror — 94 cm,
Malika — 1 m 8 cm,
Madina — 127 cm.

6. Onasining vazni 65 kg, otasi onasidan 17 kg og'irroq. Akmal onasidan 38 kg, Madina esa otasidan 58 kg engilroq. Liftning ko'tara oladigan massasi 300 kg bo'lsa, ular liftga birga kirishlari mumkinmi?

7. Rasmda barcha oila a'zolarining bo'yi ko'rsatilgan. Jadval bo'yicha kim eng balandligini aniqlang. Kim hammadan past? O'g'il otasidan necha santimetr past? Ona qizidan necha santimetr baland?

8. To'g'ri to'rtburchak shaklidagi xonaning uzunligi va kengligini o'lchang. Uning perimetrini toping va uni metr va detsimetrlarda ifodalang.

9. Santimetrlarda ifodalang va taqqoslang.

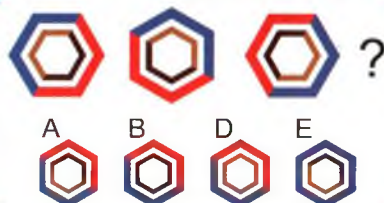
46 dm 8 cm ☐ 37 dm 9 cm
7 m 82 cm ☐ 8 m 72 cm
6 m 37 cm ☐ 19 dm 2 cm

1 m 3 dm ☐ 1 m 3 cm
23 dm 1 cm ☐ 2 m 31 cm
5 m ☐ 3 m 2 dm 4 cm

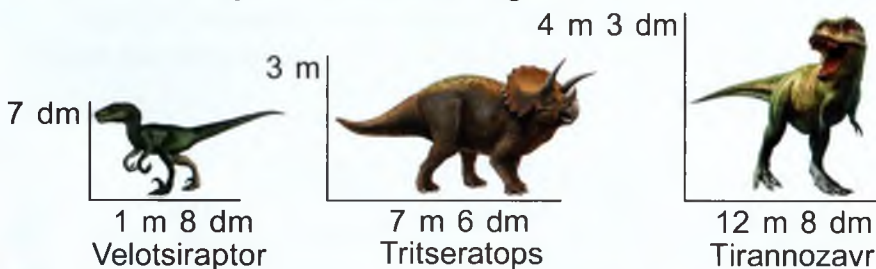
60. Metr, detsimetr, santimetr

Yondosh mavzu:
paleontologiya

Uzunlik, o'lchov
Metr, detsimetr, santimetr

1. Eng mashhur dinozavrlarning o'lchamlari haqida ayting. Ularning uzunligi va balandligi necha yaxlit metr bo'lgan? Ular necha yaxlit detsimetr bo'lgan?

$$5 \text{ m } 4 \text{ dm } 2 \text{ cm} = 54 \text{ dm } 2 \text{ cm} = 5 \text{ m } 42 \text{ cm} = 542 \text{ cm}$$

2. Qolgan ma'lumotlarni namunadagidek yozing.

Namuna:

$$6 \text{ m } 2 \text{ dm } 1 \text{ cm} = 62 \text{ dm } 1 \text{ cm} = 6 \text{ m } 21 \text{ cm} = 621 \text{ cm}$$

7m 5dm 3cm

2m 3dm 0cm

8m 0dm 7cm

3m 0dm 0cm

3. Uzunlik birliklarini qo'shishni o'rganing. Nimani ko'rish mumkin?

3m	4dm	6cm	1	6m	5dm	8cm
2m	1dm	3cm	1	7m	4dm	5cm
5m	5dm	9cm		8m	0dm	3cm

Qo'shishni namuna bo'yicha bajaring.

$$5 \text{ m } 4 \text{ dm } 8 \text{ cm} + 3 \text{ m } 7 \text{ dm } 2 \text{ cm}$$

$$6 \text{ m } 2 \text{ dm } 9 \text{ cm} + 1 \text{ m } 9 \text{ dm } 2 \text{ cm}$$

4. Uzunlik birliklarini ayirishni o'rganing. Nimani ko'rish mumkin?

7m	5dm	2cm	6m	1dm	7cm
3m	2dm	1cm	2m	4dm	4cm
4m	3dm	1cm	3m	7dm	3cm

Ayirishni namuna bo'yicha bajaring.

$$6\text{ m } 4\text{ dm } 8\text{ cm} - 2\text{ m } 5\text{ dm } 1\text{ cm} \quad 7\text{ m } 2\text{ dm } 3\text{ cm} - 3\text{ m } 8\text{ dm } 9\text{ cm}$$

5. Allozavr tanasining uzunligi 8 m 5 dm, braxiozavrning uzunligi esa 23 m. Braxiozavr allozavrdan qancha uzun?

6. Tenglamalarni yeching.

$$x + 234 = 609 + 128$$

$$808 - y = 367 - 99$$

7. Amir dinozavr figuralarini yig'adi. Uning kolleksiyasida 135 ta o'txo'r kaltakesak figuralari bor, yirtqich kaltakesaklar figuralari o'txo'rlarga qaraganda 17 ta kam, uchuvchi kaltakesaklar figuralari esa yirtqichlarga qaraganda 72 ta ko'p. Amirning kolleksiyasida nechta figura bor?

8. Ifodalang:

santimetrlarda: 4 m 2 dm 9 cm, 7 m 3 dm, 8 m 9 cm;

detsimetrlarda: 7 m, 30 cm, 6 m 4 dm;

metrlarda: 90 dm, 500 cm.

9. Amallarni bajaring:

$$5\text{ m } 2\text{ dm } 4\text{ cm} + 4\text{ m } 5\text{ dm } 5\text{ cm}$$

$$8\text{ m } 7\text{ dm } 4\text{ cm} - 2\text{ m } 3\text{ dm } 1\text{ cm}$$

$$2\text{ m } 5\text{ dm } 6\text{ cm} + 3\text{ m } 6\text{ dm } 9\text{ cm}$$

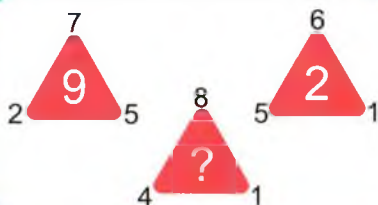
$$9\text{ m } 1\text{ dm } 1\text{ cm} - 5\text{ m } 9\text{ dm } 7\text{ cm}$$

61. Metr, detsimetr, santimetr

Yondosh mavzu:
entomologiya

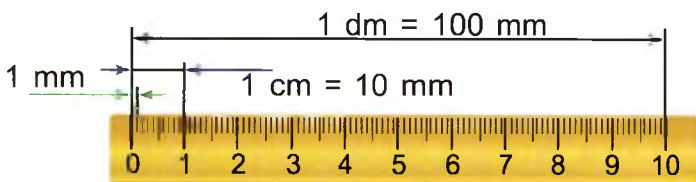
Uzunlik, o'lchov
detsimetr, santimetr,
millimetr

1. Chizg'ich yordamida hasharotlarning o'lchamlari haqida izoh bering.

Juda kichik narsalar uchun kichik o'lchov
birligi – millimetrdan foydalanish mumkin.
Belgilanishi – 1 mm.

6 yuzl. 5 o'nl. 2 birl. = 652   6 dm 5 cm 2 mm = 652 mm

2. Katakchalarni to'ldiring. Xulosa chiqaring.

3 yuzl. 4 o'nl. 1 birl. =

3 dm 4 cm 1 mm = mm

7 yuzl. 5 o'nl. =

7 dm 5 cm = mm

9 yuzl. 1 birl. =

9 dm 1 mm = mm

3. Kesmalar uzunligini aniqlang. Kesmalarni uzunliklari bo'yicha taqqoslang.

4. Taqqoslang.

5 dm 7 cm 2 mm ☐ 5 dm 8 cm 8 mm

42 cm 9 mm ☐ 4 dm 27 mm

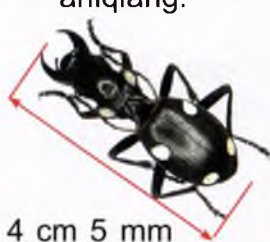
2 dm 6 cm 3 mm ☐ 2 dm 36 cm

7 dm 6 mm ☐ 7 dm 6 cm

57 cm 3 mm ☐ 529 mm

5. Ushbu hasharotlar rasmda haqiqiy kattalikda tasvirlishi kerak. Hasharotlar to'g'ri tasvirlanganmi yoki yo'qmi ekanini aniqlang.

6. O'zbekiston qizil kitobiga kapalaklarning 21 turi, pashshalarning 6 turi, ninachilarning 1 turi kiritilgan. Agar qizil kitobda jami hasharotlarning 54 turi ko'rsatilgan bo'lsa, yana qancha hasharotlar turi kiritilgan?

7. Ifodalang:

a) birliklarda:

7 yuzl. 2 o'n. 5 birl.

5 yuzl. 4 o'n. 9 birl.

3 yuzl. 8 o'n. 6 birl.

b) millimetrlarda:

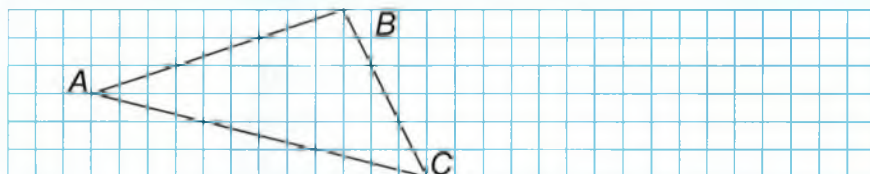
7 dm 2 cm 5 mm

5 dm 4 cm 9 mm

3 dm 8 cm 6 mm

8. Tomonlar uzunligini o'lchang va milimetrlarda ifodalang. ABC uchburchakning perimetrini toping.

Uzunlik, o'lchov
detsimetr, santimetr, millimetr

Yuqoridan ko'rinishi — ?

1. Savollarga xarita bo'yicha javob bering.
  - a) Xaritada Toshkent va Samarqand shaharlari orasidagi masofa nimaga teng? Uni santimetr va millimetrlarda o'lchang.
  - b) Qaysi biri bir-biridan uzoqroqda joylashgan: Toshkent Farg'onadanmi yoki Guliston Navoiydanmi?
  - d) Shaharlarning qaysi biri Nukusga yaqinroq: Mo'ynoqmi yoki Xivami?

2. Komponentlarni millimetrlarda ifodalang va hisoblang.

7 dm 43 mm – 21 cm 7 mm

8 dm 3 mm – 5 cm 6 mm

62. Detsimetr, santimetr, millimeter

3. Qo'shish amalini namuna bo'yicha bajaring.

$$\begin{aligned} &5 \text{ dm } 6 \text{ cm } 4 \text{ mm} + 1 \text{ dm } 7 \text{ cm } 9 \text{ mm} \\ &6 \text{ dm } 3 \text{ cm } 8 \text{ mm} + 2 \text{ dm } 9 \text{ cm } 4 \text{ mm} \\ &2 \text{ dm } 6 \text{ cm } 2 \text{ mm} + 3 \text{ dm } 9 \text{ cm } 6 \text{ mm} \end{aligned}$$

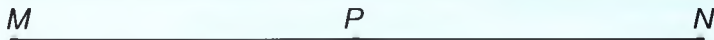
6	dm	7	cm	3	mm	
+	2	dm	8	cm	4	mm
<hr/>						
8	dm	5	cm	7	mm	

4. Ayirish amalini namuna bo'yicha bajaring.

$$\begin{aligned} &7 \text{ dm } 2 \text{ cm } 1 \text{ mm} - 2 \text{ dm } 5 \text{ cm } 4 \text{ mm} \\ &8 \text{ dm } 6 \text{ cm } 2 \text{ mm} - 3 \text{ dm } 5 \text{ cm } 7 \text{ mm} \\ &9 \text{ dm } 2 \text{ cm } 7 \text{ mm} - 4 \text{ dm } 9 \text{ cm } 8 \text{ mm} \end{aligned}$$

7	dm	5	cm	3	mm	
-	2	dm	6	cm	8	mm
<hr/>						
5	dm	8	cm	5	mm	

5. Daftaringizga MN kesmani chizing. MP kesmaning uzunligini o'lchang. PN kesmaning uzunligi nimaga teng?

6. Lola 22 mamlakatning poytaxtlarini, Malika esa 31 mamlakatning poytaxtlarini biladi. Qizlardan qaysi biri ko'proq poytaxtni va nechta ko'p poytaxtni biladi?

7. Atlas – bu turli xil xaritalar to'plami. Yangi atlasda O'zbekistonning 22 ta xaritasi va dunyoning 7 ta kam xaritasi yig'lgan. Atlasda jami nechta xarita bor?

8. Daftaringizga 6 mm 5 mm uzunlikdagi AB kesma chizing. Kesmada C nuqtani shunday belgilangki, bunda $AC = 4$ cm bo'lsin. CB kesmaning uzunligi qanday?

9. Uzunliklarni millimetrlarda ifodalang va amallarni bajaring.

$$\begin{aligned} &6 \text{ dm } 5 \text{ cm } 3 \text{ mm} + 2 \text{ dm } 9 \text{ cm } 1 \text{ mm} \\ &7 \text{ dm } 3 \text{ cm } 5 \text{ mm} - 3 \text{ dm } 8 \text{ cm } 2 \text{ mm} \\ &59 \text{ cm } 6 \text{ mm} + 1 \text{ dm } 35 \text{ mm} \\ &6 \text{ dm } 23 \text{ mm} - 17 \text{ cm } 8 \text{ mm} \\ &7 \text{ dm } 3 \text{ cm} + 22 \text{ mm} \\ &9 \text{ dm} - 23 \text{ cm } 8 \text{ mm} \end{aligned}$$

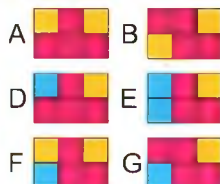
63. Siniq chiziqning uzunligi, ko'pburchakning perimetri

Yondosh mavzu:
harakat va sport

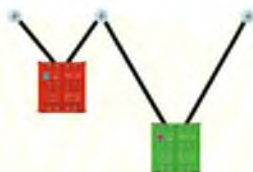
Siniq chiziq, to'g'ri chiziq,
kesma,
tomonlar, perimetr

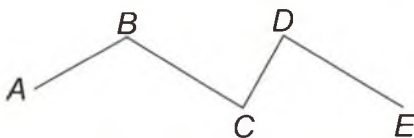
Yuqoridan ko'rinishi — ?

1. Mixlarga ilingan ipga ikki xil yuk osilgan. Tortilgan ip qanday shaklga o'xshaydi?

Siniq chiziq lotin alifbosining bosh harflari
bilan belgilanadi.

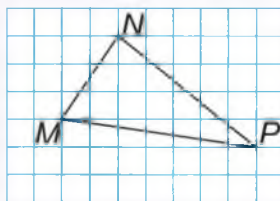
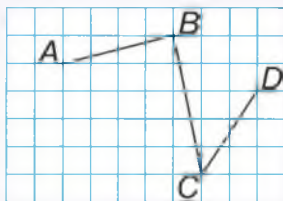
Siniq chiziq AB , BC , CD , DE bo'g'inlardan iborat.

Siniq chiziqning uchlari: A , B , C , D , E .

Siniq chiziqning uzunligi – uning bo'g'inlari uzunligi yig'indisi.

2. Siniq chiziqning bo'g'inlarini o'lchang va ularning uzunligini toping. Ushbu siniq chiziqqlar nimasi bilan farqlanadi?

3. Yugurishda x nafar o'g'il bola, y nafar qiz bola va t nafar o'qituvchi ishtirok etdi. Ushbu ifodalar nimani bildiradi?

$$x + y$$

$$x - y$$

$$x + y + t$$

$$(x + y) - t$$

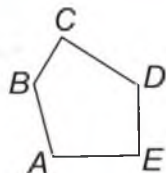
63. Siniq chiziqlarning uzunligi, ko'pburchakning perimetri

Yopiq siniq chiziq o'zning ichki sohasi bilan birga ko'pburchak deb ataladi.

Ko'pburchakning uchi: A, B, C, D, E .

Ko'pburchakning tomonlari: AB, BC, CD, DE, EA .

Ko'pburchakning barcha tomonlari uzunliklari yig'indisi perimetr deb ataladi.

4. Maktab hovlisi atrofida yugurish bo'yicha musobaqa bo'lib o'tdi. Agar butun yo'nalishning uzunligi 900 m bo'lsa, yugurish yo'lagining noma'lum qism uzunligini toping.

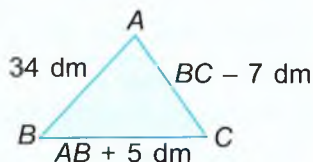
5. Ifodalarning qiymatlarini hisoblang.

$a + b + c$, bunda $a = 620$, $b = 117$, $c = 139$;

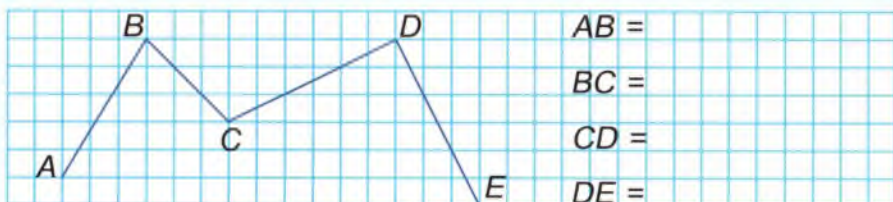
$d - k + c$, bunda $d = 783$, $k = 226$, $c = 313$.

18

6. Uchburchak bir tomonining uzunligi 34 dm, ikkinchisining uzunligi birinchisidan 5 dm katta, uchunchisining uzunligi ikkinchisidan 7 dm kichik. Uchburchakning perimetrini toping.

7. Siniq chiziqni daftaringizga chizing. Siniq chiziqlarning barcha bo'g'inlarini o'lchang. Uning uzunligini toping va daftaringizga yozing.

64. Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi

Yondosh mavzu:
ob-havo

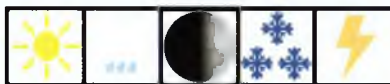
Qo'shish, ayirish,
operatsiya

Qismlarni toping

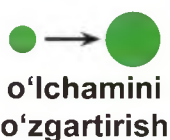
1. Ob-havoni kuzatish jadvalida Aziz ba'zi belgilarni o'zgartirdi. Belgilarga qarang va ularda nima o'zgarganini ayting.

2. Belgilangan qoidalar boyicha o'zgartiring va nima hosil bo'lganini daftaringizga yozing:

	Bitta bo'g'in qo'shing	?
651	Raqamlar o'rnini almashtiring	?
278, 756, 109, 500	Kamayish tartibida joylashtiring	?
789	Sonlarni teskari tartibda yozing	?

Obyektni o'zgartiruvchi amal operatsiya deb ataladi

7 → 9

2 ta orttirish

Ayrim operatsiyalar maxsus belgilar bilan yoziladi:
qo'shish operatsiyasi: $2 + 3$
ayirish operatsiyasi: $5 - 2$

64. Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi

3. 83, 124, 378 sonlari ustida quyidagi operatsiyalarni bajaring:

- a) 100 ta orttirish;   b) 80 ta kamaytirish;
d) 150 soniga qo'shish;   e) 509 sonidan ayirish.

4. $278 + 395 = 673$ ekanini bilgan holda, quyidagilarni toping:

$395 + 278$	$673 - 278$	$673 - 395;$
$279 + 394$	$673 - 279$	$673 - 394;$
$279 + 396$	$674 - 278$	$672 - 278.$

5. Toshkentda yiliga o'rtacha 139 kun yog'ingarchilik bo'ladi. Toshkentda yiliga necha kun yog'ingarchilik bo'lmaydi? Tekshirish operatsiyasini bajaring.

6. Yanvar oyida 14 kun bulutli, undan 6 kun kam quyoshli bo'ldi, qolgan kunlarda qor yog'di.

- a) Yanvar oyida necha kun qor yog'di?
b) Qorli kunlar quyoshli kunlardan necha kun ko'p bo'ldi?
Yana qanday savollar berish mumkin?

7. Dekabr oyida do'kon 375 ta rangli soyabon va undan 36 ta ko'p oddiy soyabon sotdi. Dekabr oyida jami qancha soyabon sotilgan?

8. Ifodalarning qiymatini toping.

$(365 - 148) + (435 - 326)$ $(849 - 356) - (129 + 245)$

9. Yomg'irli kunlarda maktabga 246 nafar bola soyabon bilan, qolganlariplash kiyib kelgan. Plash kiygan bolalar soyabonli bolalardan 98 nafar kam edi. Maktabga jami necha nafar bola kelgan?

65. Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi

Yondosh mavzu:
tabiatshunoslik

Amallar, operatsiyalar
ifodalar va ularning qiymatlari

Shunday massali shaklni toping

1. Nima uchun penoplast kubik suvga cho'kmaydi, lekin shunday o'lchamdagi temir kubik suvga cho'kadi? Bu nimaga bog'liq?

A $(37 + 45) - (38 + 19)$
M $(765 - 734) + (420 - 376)$
S $(300 - 254) - (20 + 17)$

25

75	25	9	9	25

Ko'pincha amallar bir nechta qo'shish va ayirish operatsiyalaridan iborat bo'ladi. Agar bu amallar kerakli belgilardan foydalanib yozilsa, ifoda hosil bo'ladi.

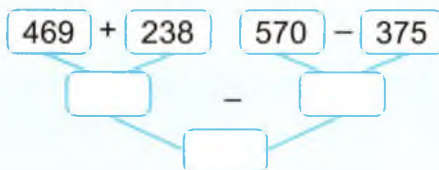
Qavssiz sonli ifoda: $34 + 25 - 17$.

Qavsli sonli ifoda: $78 - (26 - 17)$.

Ifodani hisoblashdan hosil bo'lgan natija ifodaning qiymati deyiladi.

2. Amallarni bajaring va sxema bo'yicha ifoda yozing:

3. Bitta taxtaning uzunligi 45 dm va kengligi 12 dm. Xuddi shunday massali ikkinchi taxtaning uzunligi 34 dm va kengligi 27 dm. Qaysi taxtaning perimetri katta va qancha katta?

65. Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi

4. Masalaga doir tenglama yozing va uni yeching.

Tarozining bir pallasiga qumli qop va massasi 270 kg bo'lgan yuk qo'yildi, ikkinchi pallasiga ukkita 100 kg massali, bitta 50 kg massali va uchta 10 kg massali toshlar qo'yildi. Agar tarozi muvozanatda bo'lsa, qopning massasi nimaga teng?

5. Qulay usulda hisoblang:

$$(36 + 27) + 24 \quad 42 + (37 + 58) \quad 220 + 34 + 80 + 66$$

6. Qaysi ifodalar teng qiymatlar hosil qiladi? Bu ifodalar qanday ataladi?

$$432 - 341$$

$$32 + 78$$

$$228 - 128$$

$$11 + 89$$

$$109 - 19$$

$$187 - 87$$

$$24 + 76$$

$$64 + 36$$

$$55 + 54$$

$$420 - 305$$

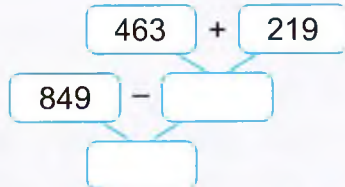
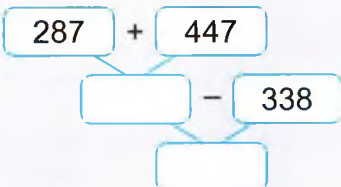
7. Zanjirda shaklni shaklga almashtiring. Daftaringizga chizing, nima hosil bo'ldi?

8. O'simliklarni sug'orish uchun bochkaga 600 litr suv quyildi. Birinchi kun bochkadan 235 litr, ikkinchi kun 17 litr ko'proq suv olindi. Bochkada qancha suv qoldi?

9. Sxema bo'yicha ifoda yozing va uning qiymatini toping:

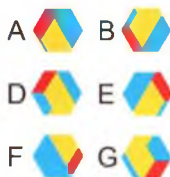
66. Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi

Yondosh mavzu:
atrofidamizdagi fan

Harfiy ifodalar,
o'zgaruvchilar

Qismlarni toping

1. Topshiriqlarga doir ifodalar tuzing.

- a) x kg o'tin yoqilganidan keyin y kg kul hosil bo'ladi. Hosil bo'lgan kul o'tindan qancha yengil?
b) Gulxanga x ta yirik va t ta kichik g'o'la qo'yildi. Gulxanga jami qancha g'o'la qo'yilgan?

Harfiy ifodalar

Harflarni o'z ichiga olgan ifoda, harfli ifoda deb ataladi.

Ko'pincha harflar umumiy so'z bilan
"o'zgaruvchilar" deb ataladi:

$x - t + y$ ifodada uchta: x , y va t o'zgaruvchi bor.

2. Ifodalarni o'zingizga ma'lum bo'lgan operatsiyalar belgilaridan foydalanib yozing:

- a) 173 va t sonlari yig'indisi;   b) d va 480 sonlari ayirmasi;
d) 636 va m sonlari yig'indisi;   e) a , b va c sonlari yig'indisi.

3. Ifodalarning qiymatini hisoblang:

- a) $287 - t + 36$, bunda $t = 119$;
b) $635 + y - 220$, bunda $y = 340$;
d) $t - (a + b + c)$, bunda $a = 150$, $b = 130$, $c = 180$, $t = 600$.

4. Taqqoslang.

$$\begin{array}{ll} d + 229 & \square \quad 229 + d \\ m + 331 & \square \quad m + 229 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll} h - 300 & \square \quad h - 100 \\ 500 - k & \square \quad 400 - k \end{array}$$

66. Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi

5. Masalaning savoliga javob berish uchun tengsizlik yozing. Qiziqarli kimyo fani mashg'ulotlarida boshlang'ich sinf o'quvchilariga m ta probirka va 12 ta kolba, yuqori sinf o'quvchilariga m ta probirka va 23 ta kolba berildi. Qaysi sinfda ko'proq kimyoviy idishlar ishlatilgan?

6. Rasm yordamida ifodaning ma'nosini tushuntiring. Har bir ifodaga masala o'ylab toping.

$$8 + 7$$
$$15 - 8$$

$$8 - 7$$
$$15 - 8 - 7$$

7. Dorixonaga 340 shisha yod va yana 240 shisha ko'kdori olib kelindi. Hafta davomida 127 shisha yod va 72 shisha ko'kdori sotildi.
- a) Dorixonada qancha yod qoldi?
  - b) Dorixonada qancha ko'kdori qoldi?
  - d) Dorixonada jami qancha yod va ko'kdori qolgan?

8. Kraxmal olish uchun biz 750 kg kartoshka va 280 kg makkajo'xori sotib oldik. Kraxmalni olganimizndan keyin 476 kg kartoshka va 123 kg makkajo'xori qoldig'i qoldi. Ulardan qancha kraxmal olingan?

9. Birinchi ustunga sonli ifodalarni, ikkinchisiga harfiy ifodalarni yozing. Sonli ifodalarning qiymatini hisoblang.

$$206 - d + 13$$

$$724 + t - 66$$

$$665 + 190 + 35$$

$$133 + 11 - 108$$

$$220 - (459 - 360)$$

$$378 + m + 24$$

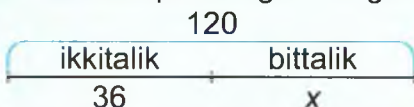
67. Tenglamalar

Yondosh mavzu:
elektr energiyasi

O'zgaruvchi,
tenglamaning ildizi

1. Ta'mirlash uchun maktab 120 ta elektr rozetkasini sotib oldi, ulardan 36 tasi ikkitalik, qolganlari bittalik. Qancha bittalik rozetka sotib olindi?
a) x ni topish uchun ifoda tuzing.
b) x noma'lum kattalik qatnashgan tenglama tuzing.

**Noma'lum kattalik qatnashgan tenglik
tenglama deyiladi.**

Tenglamaga misol: $x + 120 = 200$.

Noma'lumning tenglamani to'g'ri tenglikka aylantiradigan qiymati tenglamaning ildizi deb ataladi.
Tenglamani yechish – ushbu noma'lum kattalikning qiymatini topish degani.

2. Ushbu tengliklardan qaysilari tenglama bo'ladi?
To'g'ri tenglikni, noto'g'ri tenglikni toping.

$$450 - 250 = 250$$

$$320 + x = 480$$

$$700 - 280 = 420$$

$$430 - x = 430$$

3. Tenglamalarni yeching.

$$223 + (y + 178) = 742$$

$$561 - (t + 154) = 137$$

$$480 - (n - 345) = 255$$

$$431 + (b - 29) = 678$$

4. Ifodalardagi amallar tartibini aniqlang.

$$a) c + (a - b)$$

$$b) m - (n - k)$$

$$d) x + (d - c) + y$$

5. Tumanda 276 ta ko'p qavatli, 508 ta bir qavatli uylar bor. Shundan 128 ta ko'p qavatli uy va 223 ta bir qavatli uyga quyosh batareyalari o'rnatildi.

Savollarga javob berish uchun ifodalar yozing:

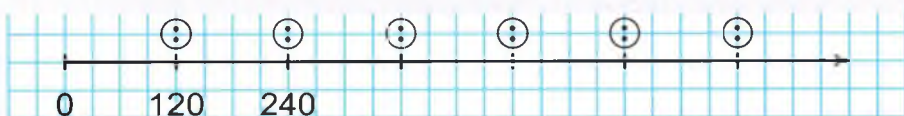
- a) Tumanda nechta uy bor?
b) Nechta uyga quyosh batareyasi o'rnatilgan?

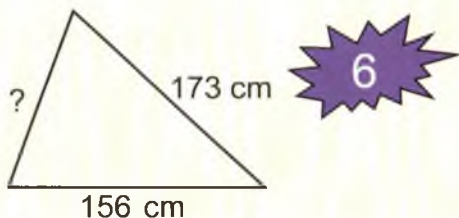
6. Daftaringizga sonli nur chizing va bo'shliqlarni to'ldiring.

7. Rozetkalar orasidagi masofalar bir xil. Chetki rozetkalar orasidagi masofani toping.

8. Rasmdan uchburchakning noma'lum tomonini toping. Bu uchburchakning perimetri 418 cm.

9. Telefon 340 minutda, planshet 50 minut ko'proq vaqtda quvvat oladi. Agar bitta zaryadlovchi sim bo'lsa, ikkala qurilma qancha vaqtda zaryad oladi?

10. Tenglamalarni yeching.

$$154 + (x + 213) = 980$$

$$(y + 41) - 413 = 233$$

$$760 - (800 - t) = 221$$

$$640 - (227 + m) = 245$$

68. Teskari operatsiyalar

Yondosh mavzu:
geologiya

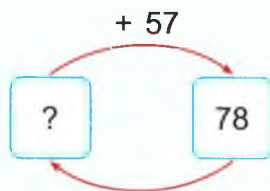
qo'shish, ayirish,
teskari amallar

Shakl qanday yig'ilgan?

1. a) Ko'mir qopdan yashikka to'kildi va keyin yana yashikdan qopga qayta solindi. Ko'mirning miqdori o'zgaradimi?
b) Quruq qum namlandi va keyin yana quritildi. Qumning miqdori o'zgaradimi?

2. Jasur son o'yladi, unga 57 ni qo'shib, 78 ni hosil qildi. Agar Jasur Madinaga nechani qo'shganini va necha hosil bo'lishini aytsa, Madina Jasur o'ylagan sonni topa oladimi?

**Obyektni dastlabki holatga
qaytaradigan amal
teskari operatsiya deb ataladi.**

3. Operatsiyani bajaring va unga teskari operatsiyani o'ylab toping.

a)	<div style="display: inline-block; text-align: center;"><div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 2px;">400</div><div style="margin: 0 10px;"><div style="border-top: 1px solid red; width: 100px; height: 2px;"></div><div style="text-align: center;">+80</div></div><div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 30px; margin: 2px;"></div></div>	<div style="display: inline-block; text-align: center;"><div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 2px;">400</div><div style="margin: 0 10px;"><div style="border-top: 1px solid red; width: 100px; height: 2px;"></div><div style="text-align: center;">+80</div></div><div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 30px; margin: 2px;"></div></div>
b)	<div style="display: inline-block; text-align: center;"><div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 2px;"><div style="background-color: black; width: 20px; height: 15px; margin: 0 auto;"></div></div><div style="margin: 0 10px;"><div style="border-top: 1px solid red; width: 100px; height: 2px;"></div><div style="text-align: center;">cho'zish</div></div><div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 30px; margin: 2px;"></div></div>	<div style="display: inline-block; text-align: center;"><div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 2px;"><div style="background-color: black; width: 20px; height: 15px; margin: 0 auto;"></div></div><div style="margin: 0 10px;"><div style="border-top: 1px solid red; width: 100px; height: 2px;"></div><div style="text-align: center;">cho'zish</div></div><div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 30px; margin: 2px;"></div></div>
d)	<div style="display: inline-block; text-align: center;"><div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 2px;"><div style="border-bottom: 1px solid black; width: 100px; height: 10px; margin: 0 auto;"></div></div><div style="margin: 0 10px;"><div style="border-top: 1px solid red; width: 100px; height: 2px;"></div><div style="text-align: center;">to'g'rilash</div></div><div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 30px; margin: 2px;"></div></div>	<div style="display: inline-block; text-align: center;"><div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 2px;"><div style="border-bottom: 1px solid black; width: 100px; height: 10px; margin: 0 auto;"></div></div><div style="margin: 0 10px;"><div style="border-top: 1px solid red; width: 100px; height: 2px;"></div><div style="text-align: center;">to'g'rilash</div></div><div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 30px; margin: 2px;"></div></div>

4. Hisoblang. Nimani sezdingiz?

$$789 - 300 + 300$$

$$563 + 220 - 220$$

$$457 - 223 + 223$$

$$168 + 348 - 348$$

14

5. Amallarni bajaring.

$$a + 11 - 11$$

$$b - 23 + 23$$

$$x + y - y$$

6. Uyni isitish uchun 700 kg ko'mir olib kelindi. Birinchi kun 26 kg ko'mir sarflandi, bu ikkinchi kun sarflanganidan 7 kg kam. Necha kilogramm ko'mir qoldi?

7. O'zbekiston Geologiya muzeyiga dushanba kuni 280 nafar kishi tashrif buyurdi, bu seshanba kungidan 10 kishiga, chorshanba kungidan 40 kishiga kam. Shu 3 kun davomida muzeyga necha nafar kishi tashrif buyurdi?

8. Berilgan operatsiyalarni bajaring. Teskari operatsiyalar o'ylab toping. Qanday qiziqarli narsalarni ko'rishingiz mumkin?

Obyekt	Operatsiyalar	Natija
	Teskari tartibda qo'ying	?
276	Yuzliklar raqami bilan birliklar raqamining o'rnini almashtiring	?
AYIQ	So'zni teskari yozing	?

9. Tenglamani nechning.

$$(561 - x) - 98 = 132$$

$$(y - 211) + 117 = 658$$

10. Ko'mir qazib olinadigan joy karyer deb ataladi. Karyerda 156 ta buldozer ishlaydi. Buldozerlar ekskavatorlardan 78 ta kam. Karyerda hammasi bo'lib nechta mashina ishlaydi?

69. Soat va minut

Yondosh mavzu:
Mil (strelka)li soatlar

Soat, minutlar

$$\begin{aligned} & \text{Clock} + \text{Clock} + \text{Clock} = 9 \quad \text{Clock} - ? \\ & \text{Clock} + \text{Bag} + \text{Bag} = 11 \\ & \text{Bag} + 1 = \text{Clock} + 2 \quad \text{Bag} - ? \end{aligned}$$

1. Soatni ko'rib chiqing.

a) Qisqa mil – soat mili. Unga tegishli sonlar doira ichida ko'rsatilgan.

Hozir soat necha?

b) Uzun mil – minut mili. Unga tegishli sonlar doira tashqarisida ko'rsatilgan. Ularni ayting. Barcha sonlar ko'rsatilganmi?

d) Agar minut milii to'liq aylansa, soat mili o'z holatini qanday o'zgartiradi?

Minut mili 60 minutda to'liq aylanadi.

Bu vaqt ichida soat mili 1 bo'linmaga siljiydi.

1 soat = 60 minut

1 h = 60 min

2. Bu soatlarda soat nechani ko'rsatyapti?

3. Minut mili necha minutni ko'rsatyapti? Beshtalab sanang.

Vaqtни bilish uchun:

- 1) sonlar bo'yicha necha to'liq soat o'tganligi;
- 2) bo'limlar bo'yicha necha minut o'tganligi aniqlanadi.

Soat 6 dan 20 minut o'tdi deyiladi.

6 h 20 min yoki 6:20 ko'rinishda yoziladi.

4. Soatlar qanday vaqtни ko'rsatyapti?

5. Lola sonli nurni chizdi va unga maktabda bo'lgan vaqtini belgilab qo'ydi. U maktabga soat nechada keladi? Soat nechada uyiga qaytadi?

Siz o'z chizmangizni chizing va maktabda qancha vaqt o'tkazishingizni ko'rsating.

6. Soatlar qaysi vaqtни ko'rsatayotganini yozing.

7. Shved olimi Karl Linney har xil gullar turli vaqtlarda ochilib yopilishini payqadi. Momaqaymoq soat 6 da ochiladi va soat 17 da yopiladi. Namatak ertalab soat 5 da ochiladi va soat 19 da yopiladi. Qaysi gul uzoqroq ochilib turadi? Yechimni sonli nur yordamida ko'rsating.

70. Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash

Yondosh mavzu:
soat turlari

Soat, minut, vaqt

Yuqoridan ko'rinishi toping.

1. Matematika bo'yicha olimpiada soat 9:00 ni ko'rsatganda boshlandi, soat 11:00 ni ko'rsatganda esa tugadi. Olimpiada qancha vaqt davom etdi?

Vaqlarni qo'shish va ayirish mumkin.

$$\begin{array}{r} 1 \text{ h } 40 \text{ min} \\ + 2 \text{ h } 10 \text{ min} \\ \hline 3 \text{ h } 50 \text{ min} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 8 \text{ h } 55 \text{ min} \\ - 3 \text{ h } 45 \text{ min} \\ \hline 5 \text{ h } 10 \text{ min} \end{array}$$

2. Hisoblang.

$$4 \text{ h } 20 \text{ min} + 3 \text{ h } 30 \text{ min}$$

$$5 \text{ h } 25 \text{ min} + 2 \text{ h } 27 \text{ min}$$

$$2 \text{ h} + 3 \text{ h } 27 \text{ min}$$

$$7 \text{ h } 50 \text{ min} - 6 \text{ h } 10 \text{ min}$$

$$6 \text{ h } 43 \text{ min} - 2 \text{ h } 28 \text{ min}$$

$$8 \text{ h } 43 \text{ min} - 5 \text{ h}$$

3. Hisoblang, soat va minutlarga aylantiring.

$$30 \text{ min} + 50 \text{ min}$$

$$45 \text{ min} + 25 \text{ min}$$

$$40 \text{ min} + 30 \text{ min}$$

$$55 \text{ min} + 18 \text{ min}$$

4. Soat Karimning uydan chiqqan vaqtini ko'rsatmoqda. Maktabga yetib borish uchun 25 minut vaqt ketadi. Agar darslar soat 8:00 da boshlansa, Karim maktabga o'z vaqtida yetib borishga ulguradimi?

70. Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash

5. Suv soati vaqtini suv bilan o'lchaydi. Pastki qismida teshigi bo'lgan katta idishga suv quyilgan. Sekin-asta to'kilgan suv navbatdagi bo'linmani ochib, soatni ko'rsatgan. Suv 12 soat ichida suv soati idishidan butunlay to'kiladi. Hozir 3 soat o'tganligini ko'rsatmoqda. O'tgan vaqtga qaraganda necha soat ko'p vaqt qoldi?

6. Do'kon sotuvchilari ikki smenada ishlaydi. Birinchi smena soat 8:30 dan 14:45 gacha ishlaydi. Ikkinchi smena soat 15:20 dan 21:50 gacha ishlaydi. Qaysi smena uzoqroq ishlaydi?

7. Misollarni yeching va suv soati tufayli qanday mashhur ibora paydo bo'lganligini bilib oling.

V $23 + 10$

– $45 - 20$

M $34 + 61$

I $89 - 47$

T $35 + (12 + 11)$

S $63 - (17 + 14)$

K $55 - (15 + 22)$

H $655 + 0$

O $817 - 100$

Y $345 - 141$

A $200 + 300 + 400$

B $800 - 100 - 200$

N $370 + (520 - 170)$

Sh $456 - (132 + 268)$

32	33	56	25	655	900	204	717	58

95	900	720	500	900	204	42

8. Hisoblang.

$4 \text{ h } 5 \text{ min} + 2 \text{ h } 10 \text{ min}$

$7 \text{ h } 40 \text{ min} + 3 \text{ h } 17 \text{ min}$

$15 \text{ h} + 3 \text{ h } 40 \text{ min}$

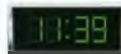
$6 \text{ h } 20 \text{ min} - 3 \text{ h } 10 \text{ min}$

$9 \text{ h } 55 \text{ min} - 3 \text{ h } 40 \text{ min}$

$16 \text{ h } 40 \text{ min} - 12 \text{ h}$

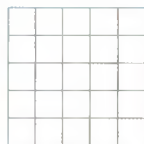
9. Agar hozir soat 11:40 bo'lsa, elektron soat va milli soat to'g'ri yurayotganmi yoki yo'qmi ekanini aniqlang.

71. Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash

Yondosh mavzu:
aqtini his qilish

Sonlar bilan qo'shish
ustun bilan qo'shish

Maydonni qismlar bilan
to'ldiring

1. Aziz har kuni kechqurun soat 9 da uxlashga yotadi va ertalab soat 7 da turadi. Aziz qancha vaqt uxlaydi? Soat bo'yicha hisoblang. Agar 2-sinf o'quvchisi sutka davomida 10–11 soat uxlashi kerak bo'lsa, uxlash uchun vaqt yetarlimi?

2. Azizning ertalabki nonushtasi 7:30 da, tushligi 13:00 da. Nonushtadan tushlikka qadar qancha vaqt o'tadi? Soatlar bo'yicha tekshiring.

Vaqlarni qo'shish va ayirishda 1 soat = 60 minut ekanini yodda saqlash kerak.

$$\begin{array}{r} \text{1 h} \curvearrowright \text{60 min} \\ + \text{1 h 50 min} \\ \text{2 h 40 min} \\ \hline \text{4 h 30 min} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{1 h} \curvearrowright \text{60 min} \\ - \text{7 h 20 min} \\ \text{3 h 50 min} \\ \hline \text{3 h 30 min} \end{array}$$

3. Hisoblang.

$$2 \text{ h } 30 \text{ min} + 2 \text{ h } 40 \text{ min}$$

$$2 \text{ h } 15 \text{ min} + 3 \text{ h } 45 \text{ min}$$

$$7 \text{ h } 36 \text{ min} + 4 \text{ h } 28 \text{ min}$$

$$6 \text{ h } 20 \text{ min} - 3 \text{ h } 30 \text{ min}$$

$$16 \text{ h} - 13 \text{ h } 40 \text{ min}$$

$$9 \text{ h } 23 \text{ min} - 3 \text{ h } 47 \text{ min}$$

4. Ifodalar tuzing va ularni yeching.

a) Mashq qilishdan oldin Lola kitob o'qishni xohlaydi. Agar hozir soat 15:45 bo'lsa va mashg'ulotga soat 17:20 da borishi kerak bo'lsa, u qancha vaqt kitob o'qishi mumkin?

b) Lola 25 minutini yig'ishga, 37 minutini yo'lga sarflasa, mashg'ulotni soat nechada boshlaydi?

71. Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash

5. Baxtiyorning soati 15 minut orqada. U maktabga kirganida, uning soati 8:20 bo'lganini ko'rsatdi. Agar darslar soat 8:30 da boshlansa, Baxtiyor maktabga kechikdimi?

6. Agar hozir 9:15 bo'lsa, soatlardan qaysi biri to'g'ri ko'rsatyapti? Qolgan soatlar qanchaga olinda yuribdi yoki orqada qolyapti?

7. Elektron soat to'g'ri to'rtburchak shaklida. Ularning uzunligi 32 cm, kengligi esa 17 cm kamroq. Bu soatning perimetrini toping?

8. Buvisinikidan uyigacha borish uchun Jasur shaharga poyezdda borishi, keyin esa metroga o'tirishi kerak. U soat 12:43 bo'lganda poyezdga chiqdi va 14:18 da undan tushdi. Keyin u metroga o'tirdi. Metroda yurish poyezdda yurishdan 48 minut kamroq vaqtni oldi. Keyin u uyiga metroda borganidan 32 minut kamroq piyoda keldi. Jasur uyiga yetib borgancha qancha vaqt ketdi?

9. Hisoblang.

$$1 \text{ h } 30 \text{ min} + 3 \text{ h } 45 \text{ min}$$

$$6 \text{ h } 45 \text{ min} + 1 \text{ h } 25 \text{ min}$$

$$1 \text{ h } 36 \text{ min} + 2 \text{ h } 54 \text{ min}$$

$$7 \text{ h } 10 \text{ min} - 4 \text{ h } 50 \text{ min}$$

$$7 \text{ h} - 5 \text{ h } 43 \text{ min}$$

$$8 \text{ h } 40 \text{ min} - 55 \text{ min}$$

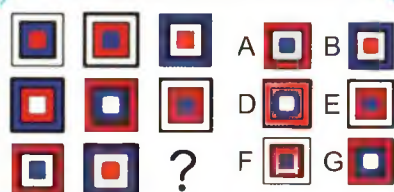

10. Sarvar va Umid "Yosh usta" to'garagiga qatnashadi. Mashg'ulot har biri 45 minutdan bol'lgan ikkita darsdan iborat bo'lib, ular orasida 10 minutlik tanaffus bor. To'garakda mashg'ulot qancha vaqt davom etadi?

72. Masalalar yechish

Yondosh mavzu:
astronomiya

Amallar, kattaliklar, vaqt

1. Quyoshdan Yergacha bo'lgan masofani yorug'lik 8 minutda o'tadi, bu Yerdan Yupitergacha ketgan vaqtdan 35 minut kamroq. Yorug'lik Quyoshdan Yupitergacha necha minutda yetib boradi?

2. Ustun ko'rinishida yeching va amallarning noma'lum komponentlarini toping. Olingan qiymatlarni kamayish tartibida joylashtiring. Qaynday asbob astronomlarga yulduzlarni kuzatishda yordam beradi?

E $934 - \square = 427$

S $182 + \square = 595$

L $\square + 367 = 868$

O $600 - \square = 311$

K $\square - 228 = 149$

E $\square - 159 = 266$

P $\square + 137 = 332$

T $356 + \square = 974$

618	507	501	425	413	377	289	195
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

3. Ifodalarni yozing va ularning qiymatlarini hisoblang:

a) Venera yuzasida harorat kunduzi 467 darajaga yetadi, bu Yerdagi eng yuqori haroratdan 410 darajaga ko'p.

Yerdagi eng yuqori harorat qanday bo'lgan?

b) Astronomlar osmonni 88 ta yulduzlar turkumiga ajratadilar. Ulardan 39 tasi qadimgi olimlarning asarlarida bayon etilgan. Qaysi yulduzlar turkumi ko'proq: yangisimi yoki eskisimi va qancha ko'p?

4. Yulduzlar xaritasida Kassiopeya yulduzlar turkumi tasvirlangan. U o'zida qanday chiziqlarni aks ettiradi? Alohida bo'g'inlarni o'lchang. Chiziqning umumiy uzunligini toping.

5. Minutlarda ifodalang:

- Tarixda birinchi kosmonavt Yuriy Gagarin kosmosda 1 soat 48 minut bo'lgan.
- Kosmonavtlar uchun orbitada Quyosh har 1 soat 30 minutda chiqadi va botadi.
- Quyoshdan Uran sayyorasigacha yorug'lik 2 soat 40 minutda yetib boradi.

6. Taqqoslang.

4 m 3 dm 5 cm 4 m 5 dm 3 cm7 m 8 dm 7 m 8 cm34 cm 2 mm 3 dm 59 mm6 dm 2 cm 6 dm 5 mm23 dm + 2 m 45 cm 87 dm 1 cm – 3 m 25 cm8 dm – 3 dm 4 cm 8 mm 21 cm 4 mm + 2 dm 97 mm

7. Turli oylarda Toshkent shahrida Quyoshning chiqishi nechada boshlanishini aniqlang.

yanvar

mart

iyul

8. Hisoblang.

5 m 9 dm 8 cm + 6 m 3 dm 8 cm

3 m 7 cm + 95 cm

7 m 2 dm 3 cm – 4 m 6 dm 7 cm

9 m – 4 m 74 cm

6 m 8 cm + 1 m 2 dm 1 cm

12 dm + 4 m

9. Yulduzlar xaritasida Uchburchak yulduzlar turkumi tasvirlangan. Tomonlarni santimetr va millimetrlarda o'lchang. Tasvirlangan uchburchakning perimetrini toping

Yondosh mavzu:
men va texnologiyalar

Butunjahon fan kuni 10 noyabrda nishonlanadi. Bu bayram norasmiy, ammo shu kuni ilmiy xodimlarni va ilm-fan bilan bog'liq bo'lgan barcha xodimlarni tabriklash mumkin. Bayram arafasida ko'plab mamlakatlarda muhim kashfiyotlar qilgan olimlar mukofotlanadi.

1. Eslang, biz ushbu bo'limda qaysi fanlarni o'rgandik.

1. Arxitektura

5. Mexanika

9. Tabiatshunoslik

2. Meteorologiya

6. Entomologiya

10. Astronomiya

3. Paleontologiya

7. Kartografiya

11. Tibbiyot

4. Biologiya

8. Kimyo

12. Geologiya

Har bir fan jonli yoki jonsiz tabiatni o'rganadimi? Daftaringizga ikkita gulbargli gul chizing. Fanning nomerini kerakli gul bargiga yozing.

Taqqoslang: qaysi fanlar ko'proq chiqdi?

2. Har bir darsda televizion kanallarda ushbu fan haqida qancha film suratga olganligini ko'rsatadigan son yashiringan. Sonlarni to'plang va ularni tegishli harf yonidagi klasterga yozing. Ushbu kanal tomonidan jami qancha ilmiy filmlar suratga olingan?

3. Tenglamalarni yeching. Ularning ildizlarini o'sish tartibida joylashtiring va ushbu so'zlarning muallifini aniqlang:

Kim o'z hayotini fanga bag'ishlasa,
U ismini odamlar orasida abadiy saqlaydi.

A $(k + 78) + 26 = 171$

Y $m - 32 = 307 - 239$

I $(333 - f) - 225 = 29$

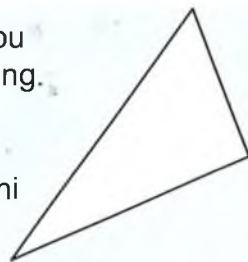
V $358 - y = 288$

O $b + 228 = 303$

N $n + 43 = 766 - 685$

4. Uchburchakning tomonlarini o'lchang va bu qiymatlarni quyida berilgan jadvaldan toping. Ortiqcha qiymatni toping. Ushbu qiymat bugungi kunda butun dunyo zamonaviy texnologiyalardan foydalanashiga sababchi bo'lgan insonning ismini ko'rsatadi?

2 cm 9 mm	4 cm 6 mm	7 cm 3 mm	5 cm 6 mm
Al Beruniy	Alisher Navoiy	Al Xorazmiy	Abu Ali Ibn Sino

5. Xavfli hasharotlar haqidagi ilmiy film soat 11:40 da, dinozavrlar haqidagi film soat 12:25 da va koinot haqidagi film 13:10 da namoyish etiladi. Soat nechani ko'rsatyapti? Bu vaqtda qaysi filmni ko'rish mumkin?

6. O'zingini tekshirib ko'ring.

No	Savol	A	B	D
1	$356 + x = 725$, $x = ?$	356	369	385
2	$x = 46$, $872 - x = ?$	826	836	834
3	$a = 3$, $b = 4$, $c = 5$, $P = ?$	12	15	10
4	Nima kattalik emas?	Rang	O'lcham	Massa
5	Massa birlikalri	h	kg	l
6	17:00			
7	Kattalikni toping	Rang	Ta'm	Vaqt
8	?			
9		Massa	Hajm	Vaqt
10	Vaqt			

1. Rasmda 1 dan 15 gacha bo'lgan sonlarni tartib bilan toping.

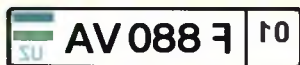

2. YPX inspektori juda hushyor bo'lishi kerak. Ushbu nomerlarda qaysi raqam ishlatilmaydi?

70	W 814 HA	01	Q 778 BA	40	A 807 AB
95	D 433 EA	01	A 123 BC	90	Y 897 LA

3. Haydovchi mashina oynasida tez tibbiy yordam masinasining raqamini ko'rdi. Ushbu mashinaning raqami aslida qanday?

4. O'qituvchi ikkita turli xil raqamdan iborat sonni o'yladi. Keyingi raqam avvalgisidan katta. Agar ushbu son o'qilsa, unda ikkala so'z bir xil harf bilan boshlanadi. Bu qanday son?

5. Dasturchilar mantiqiy fikrlashlari kerak. Keyingi son qaysi son bo'lishi kerakligini toping.

1, 2, 4, 7, 11, 16, 22, 29, ...

6. Blits so'rovi.

- a) 3 o'nlik 3 birlikdan qanchaga katta?
- b) 5 birlik 7 o'nlikdan nechta birlik kichik?
- d) 3 yuzlik 10 o'nlikdan qanchaga katta?

7. Otasi ishdan onasidan keyin, qizi onasidan oldin, o'g'li esa singlisidan oldin keladi. Ular uyga qanday tartibda kelishadi?

8. Maktab oshxonasi menyusida kotletlar, sosiska va qovurilgan tuxum bor. Garnir uchun sabzavot, makaron va kartoshka pyuresini tanlash mumkin. Maktab o'quvchisi ushbu to'plamdan qancha turli xil taomlar tuzishi mumkin?

9. So'zana uslubidagi bitta choyshab ikki yil ishlashni talab etadi. Bu necha kun?

10. Kiyim yaratishda avval matodan alohida qismlar kesiladi, so'ngra ular bir-biriga tikiladi. Ushbu etak qanday qismlardan tikilgan?

11. Futbol jamoasi uchta o'yin o'tkazdi. Ushbu uchta o'yinda u raqiblar darvozasiga 3 ta gol urdi va o'z darvozasidan 1 ta gol o'tkazib yubordi. U bitta o'yinda g'alaba qozondi, bitta o'yinda durang o'nadi, uchinchi o'yinda esa yutqazdi. Har bir o'yin qanday hisob bilan yakunlangan?

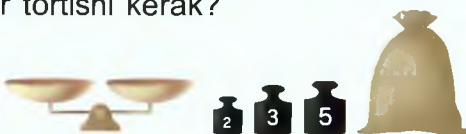
12. Sahnani yoritadigan lampalar sofitlar deb ataladi. Har bir harakat uchun ular ma'lum bir tartibda yoqiladi. Keyin qaysi sofit yonishini o'ylab toping:

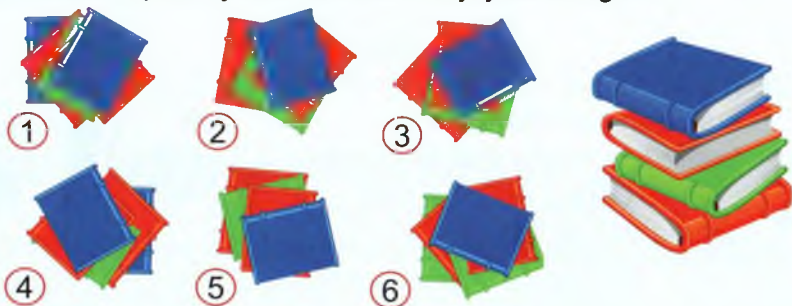
13. Fermerda 15 ta qo'y bor. U to'qqiztadan tashqari barchasini sotdi. Fermerda nechta qo'y qoldi?

14. Sotuvchida bir qop shakar, pallali tarozi va massasi 2 kg, 3 kg va 5 kg bo'lgan tarozi toshlari bor. Ushbu to'plam yordamida sotuvchi qanday qilib 4 kg shakar, 6 kg shakar, 1 kg shakar tortishi kerak?

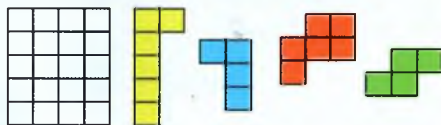
15. Kitoblar qanday ketma-ketlikda joylashtirilgan?

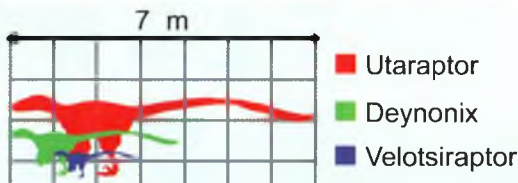
16. Sinf o'quvchilari bo'yi bo'yicha saf tortishdi. Safda Axrorning chap tomonida 18 nafar o'quvchi, Axrorning o'ng tomonida esa 8 nafar o'quvchi bor. Sinfda necha nafar o'quvchi bor?

17. Me'mor bog'ning maketini yaratdi, lekin detallarni sochib yubordi. Unga ushbu detallarni rejaga moslab yeg'ib chiqishga yordam bering.

18. Sxema bo'yicha dinozavrlarning uzunligini aniqlang.

19. Lola kapalak qurtining uzunligini boshidan dumigacha o'lchadi va 6 cm 5 mm natijani oldi. Keyin Aziza kapalak qurtining uzunligini dumidan boshigacha o'lchadi va 9 cm 7 mm natijani oldi. Nima uchun qizlarda turli xil natijalar chiqdi?

20. Daftaringizga algoritm bo'yicha kesmalarni chizing (1 qadam – 1 katak) va xaritalarda maktab qanday belgilanishini bilib oling.

7→, 4↓, 2←, 2↑, 3←, 2↓, 2←, 4↑.

21. Toshga, daraxtga va kulbaga uchta raqam: 1, 7 va 9 yashirilgan. 1 raqami toshga yashirilmagan, 9 raqami esa toshga ham, kulbaga ham yashirilmagan.

a) Qaysi raqam qayerga yashirilganini toping.

b) Ularni strelkalar ko'rsatayotgan tartibda yozing, shunda qaroqchilar yashirgan tangalar sonini bilib olasiz. Qaroqchilar nechta tanga yashirganlar?

22. Tarozining pallalari muvozanatda bo'lishi uchun ikkinchi pallaga qaysi shakllarni qo'yish mumkin? Kubiklarning massalari bir xil.

23. Stol ustiga uchta ko'za qator qilib terib qo'yilgan. Ulardan birida oddiy suv, ikkinchisida sut, uchinchisida sharbat bor. Agar suvli ko'za stol markazida bo'lmasa va sutli ko'za suvli ko'zaning chap tomonida bo'lsa, nima qayerda turganini aniqlang.

24. Agar lampa yoqilsa, u yonadimi, aniqlang.

25. To'rtta geolog 7 ta foydali qazilmalar namunalarini topdi:

1 kg

2 kg

3 kg

4 kg

5 kg

6 kg

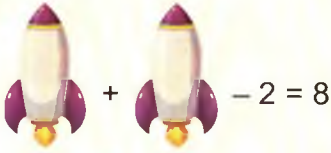
7 kg

Ularga ushbu namunalarni to'rtta ryukzakka ryukzaklar vazni teng bo'ladigan qilib joylashtirishga yordam bering.

26. Boshqotirmani toping. Rasmlar ortiga qanday sonlar yashiringan?

$$+ + + = 12$$

$$+ 5 = 7$$

$$+ = 11$$

27. Ushbu yozuvdagi qonuniyatni aniqlang va qatorni davom ettiring.

28. Shaklchalarni ifodalar to'g'ri bo'ladigan qilib raqamlar bilan almashtiring. Turli shaklchalar turli raqamlarni anglatadi.

$(52 + 14) - 12 = \star 4$	$\star \star - (12 + 14) = 19$
$(36 + 15) - 1\star = 33$	$64 - (\bullet \blacksquare + 15) = 39$
$(59 + 8) - \blacktriangledown 5 = 22$	$53 - (16 + \blacktriangle \star) = 12$

Mantiqiy masalalar

29. Qum soati qisqa vaqt oralig'ini hisoblashda yordam beradi. Buning uchun ular ag'darib qo'yiladi, yuqori qismdan qum pastki qismga to'kilishi kutiladi.

Ikki: 3 va 7 minutga mo'ljallangan qum soatlari bor.

Ular yordami bilan roppa-rosa 4 minutni qanday hisoblash mumkin?

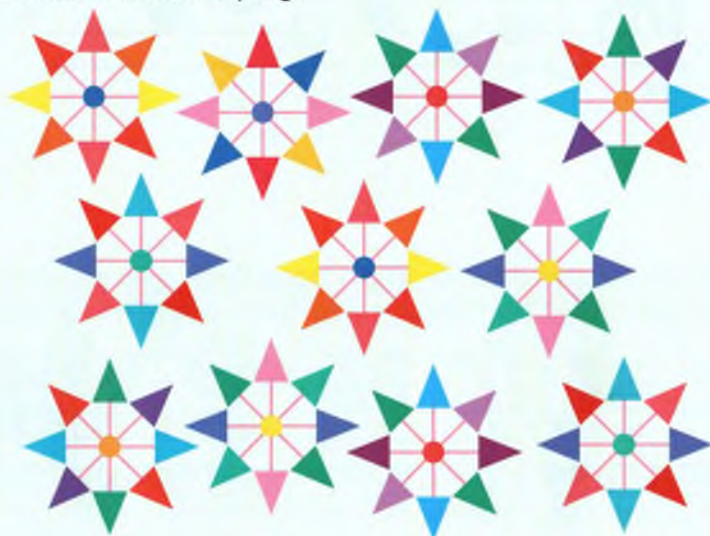
30. Tezyurar poyezd Toshkentdan Samarqandga 2 soat 8 minut, Samarqanddan Toshkentga esa 128 minut yuradi. Nima uchun?

31. Oynada aks etgan soat nechani ko'rsatayapti?

32. Juftsiz shaklni toping.

Mundarija

Muqadima	3
42. Yuzlik. Yuzliklar bilan hisoblash	4
43. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi	6
44. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi	8
45. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi	10
46. Uch xonali sonlarning nomlanishi va yozilishi	12
47. Uch xonali sonlarni taqqoslash	14
48. Uch xonali sonlarni taqqoslash	16
49. Uch xonali sonlarni taqqoslash	18
50. Uch xonali sonlarni qo'shish	20
51. Uch xonali sonlarni qo'shish	22
52. Uch xonali sonlarni ayirish	24
53. Uch xonali sonlarni ayirish	26
54. Uch xonali sonlarni ayirish	28
55. Uch xonali sonlarni qo'shish va ayirish	30
56. Bir nechta sonni ustun ko'rinishida qo'shish	32
57. Masalalar yechish	34

Mavzu bo'yicha yakuniy dars.....	36
58 Metr, detsimetr, santimetr	38
59 Metr, detsimetr, santimetr	40
60 Metr, detsimetr, santimetr	42
61 Metr, detsimetr, santimetr	44
62 Detsimetr, santimetr, millimeter	46
63 Siniq chiziq uzunligi, ko'pburchak perimetri.....	48
64 Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi	50
65 Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi	52
66 Qo'shish va ayirish operatsiyalari, ularning bog'liqligi	54
67 Tenglamalar.....	56
68 Teskari operatsiyalar	58
69 Soat va minut	60
70 Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash	62
71 Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash	64
72 Masalalar yechish	66
73 Soatlar va minutlar ishtirok etgan ifodalarni hisoblash	68
Mantiqiy masalalar	70

Darslik holati haqida ma'lumot

Nº	O'quvchining F. I. Sh	O'quv yili	Darslikni olgandagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslikni qaytarib berishdagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Darslikni olish va o'quv yili oxirida uni qaytarishda yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan quyidagi mezonlarga muvofiq to'ldiriladi

Yangi	Darslikning oldingi holati
Yaxshi	Muqovasi butun, kitobning asosiy qismidan uzilmagan. Barcha sahifalar mavjud, butun, yirtilmagan, yelimi ko'chmagan, sahifalarida yozuvlar va chiziqlar yo'q
Qoniqarli	Muqovasi ezilgan, shikastlangan, kitobning asosiy qismidan qisman ajralgan va foydalanuvchi tomonidan tiklangan. Qayta tiklash ishlari qoniqarli. Yirtilgan sahifalar yopishtirilgan, ba'zi sahifalari yirtilgan
Qoniqarsiz	Muqovasiga chizilgan, kitobning asosiy qismidan to'liq yoki qisman yirtilib, uzilgan, qoniqarli tiklangan. Sahifalari yirtilgan, ba'zi sahifalari yo'q, bo'yalgan, ifloslangan, tiklash mumkin emas

Repyova Irina Vladimirovna

Matematika

2-sinf

II qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

"Novda Edutainment"
Toshkent – 2023

Muharrirlar:	<i>N.Gaipov, K.Girfanova</i>
Badiiy muharrir	<i>A.Sobitov</i>
Musahhihlar:	<i>M.Mahmadaminova</i>
Rassomlar:	<i>A.Pan, E.Aganesyan, R.Mametova</i>
Kompyuterda sahifalovchi	<i>O.Sava</i>

Nashriyot litsenziyasi AI №158. 30.06.2023-yilda original-maketdan bosishga ruxsat etildi. Bichimi 60x84 1/8. Kegli 16 n/shponli. "Arial" garniturası.

Ofset bosma usulida bosildi.

Mashinada yengil bo'rlangan (Machine Finished Coated) 80 g/m² qog'oz.

Shartli b.t. 11. Hisob-nashriyot t. 2,88.

Adadi 626 913 nusxa. Buyurtma raqami 23-517.

"O'zbekiston" NMIUda chop etildi.

